

Siniša Vuković
Split, Selca

ONOMASTIČKA TERMINOLOGIJA

– Inventar termina i stratifikacija onomastike
kao prilog teoriji imenoslovlja u cjelini –

UDK: 81'373.2:001.4

Rukopis primljen za tisak 20.05.2007.

Prethodno priopćenje

Preliminary communication

Recenzenti: Vladimir Skračić, Joško Božanić

Rad prezentira nov model znanstvenog pristupa onomastici kao disciplini unutar opće lingvistike. Dva su glavna pravca u kojima se kreću novine na kojima se inzistira: terminološki i stratifikacijski. Dosadašnji inventar stručne terminologije nedostatan je za preciznu i cjelovitu analizu ponajprije toponimske građe prikupljene na terenu, pa smo – po uvriježenim leksikografskim modelima, temeljenim na leksiku grčkoga i latinskog jezika – sami skovali veći broj izraza. Bilo je potrebno ukazati i na korištenje pojedinih naziva u stručnoj literaturi u sasvim krivim kontekstima.

Također, prelistavajući i konzultirajući obimnu onomastičku literaturu, nismo zapazili konzistentan sustav kojim bi se egzaktno nadsvodilo imenoslovlje u cjelini. Onomastika, kao grana lingvistike koja proučava i tumači vlastita imena, ne može se svesti isključivo na antroponimiju i toponimiju (katkad i etnonimiju), jer je doseg koji podrazumijeva "vlastito ime" u jezično-teorijskom smislu kudikamo prostraniji i treba ga temeljitije preispitati. Ovaj rad inicijativa je u tom smjeru; on nije nikakav konačni recept ili presuda, nego prijedlog koji kani potaknuti raspravu: koji kani daljnjim preispitivanjima i analizama podati i udariti temelje onomastici u svoj njezinoj širini.

Ključne riječi: onomastika, antroponimija, toponimija, ime

0. UVOD

Problematika utvrđivanja stručne terminologije jedan je od kompleksnijih slojeva svakog lingvističkog izučavanja što se tiče popisivanja, tumačenja i istraživanja vlastitih imena. Disciplina unutar jezikoslovlja koja se tim pitanjima bavi zove se *onomastika* (grč. *ónoma* – ime). Hrvatski naziv za rečenu znanost jest *imenoslovlje*.

U dosadašnjim stratifikacijama same onomastike najčešće ju se granalo u dva smjera: jedan je bio posvećen imenima ljudi (antroponimija), a drugi imenima lokaliteta (toponimija). Ponegdje se još u okviru onomastike razmatraju i imena stanovnika kontinenata ili gradova, to jest naroda (etnonimija).

0. 1. Povod pisanju ovog rada

Baveći se onomastičkim istraživanjima istočnog dijela otoka Brača – točnije, područjem katastarske općine Selca – naišli smo na dva problema, Oba terminološke prirode. Jedan se ogledao u tome da nam je za detaljnu prezentaciju i analizu prikupljene građe nedostajalo stručnih termina kojima bismo pobliže odredili semantički doseg pojedinog onomastičkog fenomena. Drugi je bio taj da smo, prelistavajući i konzultirajući obimnu literaturu o ovom području lingvistike, naišli na niz nerazumljivih ili čak pogrešnih uporaba određenih izraza. Pojedini termini koristili su se u kontekstima koji ne odgovaraju svojoj stvarnoj semantičkoj vrijednosti.

Stoga je trebalo sustavno pregledati postojeći inventar stručnog leksika – ili, barem, jedan njegov (veći) dio – te ga usporediti i primijeniti u praksi. Kao plod takvih znanstvenih težnji nastao je ovaj rad: dakle, upravo iz potrebe da se na jednome mjestu preciziraju točna značenja uobičajene terminologije, te da se novim stručnim terminima unaprijedi onomastičko istraživanje i obogati prikazivanje same prikupljene građe.

0. 2. Onomastička građa, primjeri

Primjere koje namjeravamo ovdje navoditi uzimat ćemo iz dijela onomastičke građe prikupljene u Selcima, i to baš iz razloga kako ovaj rad ne bi bio puko teoretiziranje ili suhoparna i apstrakcijska znanstvena egzegeza. Svoju smo koncepciju opravdali stvarnim primjerima na koje smo naišli i koje smo zapisali u vlastitom terenskom istraživanju.

Obilje primjera koristit će nam najmanje iz dva razloga. Prvo: jezična ujednačenost omogućit će lakše praćenje od njihove fonološke i morfološke preko akcenatske do leksičke i sintaktičke razine. Drugo: njihova distribucija kroz pojedina poglavlja i potpoglavlja opravdat će vjerodostojnost modela kojim smo stratificirali onomastiku kao znanost u cjelini; potvrdit će, naime, da ovaj model – usprkos detaljima na kojima inzistira – funkcionira u svoj svojoj širini.

Poseban razlog zbog kojeg smo se odlučili citirati specijalističku i u jezičnom smislu izjednačenu onomastičku građu, leži u imenima ljudi. Poznato je da često postoji razlika u prozodijskom ostvarenju nekog vlastitog imena. Ona se opaža usporedbom tog istog imena u nekom organskom idiomu s njegovim istovjetnim oblikom u standardnom jeziku. Jednako tako, postoje znatne prozodijske razlike pri realizaciji istog imena, koje se mogu percipirati

komparacijom različitih organskih govora. Oblici Ivan, Antun ili Matko drastično se razlikuju od jedne regije do druge, tako da ne bi bilo vjerodostojno navoditi njihove oblike koji nisu prozodemski ujednačeni ili koji uopće nemaju na sebi ubilježene akcenatske vlastitosti.

Sinkronijski pristup onomastičkoj građi koji kanimo provoditi važan je iz nekoliko razloga. Pored toga što ćemo imati unificiranu jezičnu situaciju (vidjesmo, od fonološke razine do sintaktičke), uvjerljivost jezične autohtonosti stjecat će se iz razloga što “dosta maleno razdoblje u razvoju jednog jezika”¹ napaja naše primjere. Martinetovu misao shvaćamo i kao *dosta maleno područje na širem geografskom podneblju*, pritom gledajući isključivo jezik; točnije, mjesni govor u kontekstu općečakavskog idioma.

Upravo Selca višestruko su pogodna za prikaz ovako složene analize vlastitih imena. S jedne strane je bogatstvo nadimaka, prišvaraka i hipokoristika, a s druge obimnost toponimijskog nazivlja što prostire se na kontinentalnom i uzmorskom dijelu. Nadalje, Selcima pripada čak pet zaselaka, tako da se slojevitost toponomastičke nomenklature razvija u mnogim smjerovima. Izražena je i isprepletenost nadimaka i toponima, pa se nude velike mogućnosti interferencije i komparacije. Kultura življenja s prirodom, bavljenje stočarstvom i korištenje životinja u ratarske i goničke svrhe, urodit će posebnim odnosom spram svim tim elementima, što će razviti čak i postupak imenovanja pojedinih životinja. Iako ribarstvo i život od mora nisu primarne privredne grane ovog mjesta, naći ćemo elementa bavljenja i maritimnim disciplinama. U tom smislu najzanimljivija je spoznaja kako je većina referenata obalnog pojasa imenovana sa strane kopna, a ne mora.

0. 3. Važniji onomastički terminološki rezultati

Iako je u okviru lingvistike odavno postojala tinjajuća tendencija specijalističkog bavljenja vlastitim imenima, tek u zadnjih pola stoljeća onomastika je stekla status samostalne jezikoslovne discipline. Nezaobilazne radove u tom smislu na našem su prostoru iza sebe ostavili učenjaci kakvi bijahu ili jesu Petar Skok, Mate Hraste, Božidar Finka, Petar Šimunović, Žarko Muljačić, Živko Bjelanović, Vladimir Skračić i dr.

Budući da je onomastika kao znanost još uvijek relativno mlada, s nedovoljno razrađenom metodologijom i istraživanja i analize, nužno je utvrditi armaturu za njezinu nadgradnju. Božidar Finka kaže: “Trebalo priznati da mi nemamo konačno utvrđene terminologije ni za mnoge druge naučne discipline pa nikakva čuda što stručna terminologija nije definitivno fiksirana ni u našoj onomastici.”² Iako je od nastanka ovih riječi prošlo nekoliko desetljeća, u pogledu razvedenosti leksika s polja onomastike nije se daleko odmaklo. Istinabog, određeni pomaci jesu evidentni, ali to je još uvijek daleko od pozicije u kojoj bi se onomastika trebala nalaziti kao samostalna, specijalizirana disciplina.

Također, otvoreno je pitanje i samog stupnja odcijepljenosti onomastike, ponajprije od lingvistike, kao matične znanosti u okrilju koje se i jest razvila. Jer, osnovna sredstva znanstvene prikazbe posve su imanentna onim lingvističkim, kao što su i metodološki principi jednako univerzalni i od nje neodvojivi. Nadalje, po naravi slojevitosti fenomena u onomastičkoj građi, svako govorenje o vlastitim imenima ljudi, lokaliteta ili naseljenih

¹ André Martinet: *Osnove opće lingvistike*, Zagreb, 1982., str. 115.

² Božidar Finka: *Prilog utvrđivanju onomastičke terminologije*, “Jezik”, br. 2/1963.-64., str. 61.

mjesta nemoguće je bez primjene interdisciplinarnih pristupa. Obrađuju li se, primjerice, imena lokaliteta na određenom području, nije moguće izvršiti valjanu prezentaciju, a da se u obzir ne uzme povijesni kontekst i geološko-geografski aspekti referenata.

Onomastika je, stoga, znanstvena disciplina koja je po svojoj naravi interdisciplinarna.

0. 4. Funkcionalnost modela

Model koji se demonstrira i provodi u ovom radu nije model kojim se stubokom analizira kompletna onomastička građa. Ovo je model kojim se nomenklatura imenoslovlja dovodi u okvir sustava. Model ne predviđa metodu kojom će se analizirati prikupljeno pojmovlje; on samo nudi način uvođenja reda u njegovoj prikazbi. Zato smo se i odlučili na jezično-dijalektološku unifikaciju referenata koje kanimo rabiti pri egzemplifikaciji građe u ovom radu. Popisivati bračku toponimiju, ili srednjodalmatinsku antroponimiju, ili općečakavsku etnonimiju na primjer (da ne govorimo o hrvatskoj), a da se ne izvrše temeljite elaboracije fonoloških i morfoloških svojstava glasova i leksema, ne bi imalo nikakva smisla. Kako je ovo prezentacija modela koji se želi položiti na čvrste jezične temelje, te kako dijalektološki aspekt ni u kojem slučaju pri radu na njemu nismo htjeli isključiti, odlučili smo poslužiti se onimijским prostorom jednog organskoga govora, kakav je govor Selaca na otoku Braču.

0. 5. Definicija pojma onomastika

Kako je vidljivo iz prijašnjih pasusa, onomastika je dio lingvistike koji se bavi proučavanjem vlastitih imena. Postoje i izrazi *onomatologija* i *onomaziologija*, ali se oni uglavnom dovode u sinonimsku vezu. I dok bi se onomatologija mogla doista u cijelosti poistovjetiti s onomastikom, onomaziologija bi, prema definiciji Bratoljuba Klaića, imala nešto šire značenje: “nauka koja se bavi ispitivanjem na koji su način stvari, bića i pojmovi dobivali (i dobivaju) svoja imena (u jezičnom pogledu)”.³ Ona, dakle, uključuje i opće imenice (koinonime ili apelative) i vlastite imenice (onime).

Unutar okvira same znanosti bilo je potrebno odrediti neke opće izraze koji bi odredili lakše utvrđivanje granica: i okvira i onoga što je njime obuhvaćeno. Božidar Finka, rekosmo, pokušao je usustaviti onomastičku terminologiju,⁴ ali se ona nije odmaknula dalje od nečega što bismo mogli nazvati općom obaviješću. Po njegovu sudu *onomast* ili *onomastičar* jest stručnjak na polju onomastike, a *onomastik* ili *onomastikon* bila bi “onomastička jedinica, tj. sam naziv”.⁵ Vrijeme koje je u međuvremenu proteklo postavilo je (dijelom) drugačije parametre u tretiranju pojmova.

Prema aktualnoj onomastičkoj terminologiji stručnjak u onomastici bio bi *onomastičar* ili *onomastik* (kao u primjerima *kritičar* – *kritik* ili *povjesničar* – *povjesnik*), dok bi pojam *onomastikon*, kao i pojam *onimikon*, sadržavao ukupan popis onomastičkih jedinica, a ne jedinicu samu.

³ Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1985., str. 974.

⁴ Božidar Finka: *Prilog utvrđivanju onomastičke terminologije*, “Jezik”, Zagreb, 1963. – 1964., br. 2, str. 60–62.

⁵ Ibidem, str. 60.

Međutim, i pojedini rječnici puni su dvosmislenosti i različitog tumačenja. Počet ćemo s Rikardom Simeonom, koji na enciklopedijskoj razini obrađuje lingvističko pojmovlje. Za njega je *onomastika* “bilo sustav osobnih imena nekog jezika ili kraja, bilo proučavanje toga sustava”, ali i “dio semantike koji proučava vlastita imena”, kao i “dio lingvistike koji u jednom ili u više jezika ili dijalekata proučava sustave vlastitih imena, načine imenovanja, obilježja imena”.⁶ Pojmovi *onomastik* i *onomastikon* za Rikarda Simeona u sinonimskoj su simbiozi, a označavaju “1. vlastito ime; 2. imenik, popis imena ili popis riječi (u doba antike i u Srednjem vijeku”, ali i “rječnik vlastitih imena”, te “leksikon koji nije obrađen po abecedi nego po grupama predmeta (tzv. realni leksikon)”.⁷ Prema Simeonu pojam *onomatologija* je “riječ koja je u prošlom stoljeću značila znanstvenu nomenklaturu, osobito u botanici. U novije se doba uzima kadšto mj. *onomastika*”, te dodaje kako je to “nauka o nazivanju, nauka o tvorbi i značenju osobnih imena; proučavanje imena, njihova podrijetla i značenja; često se dijeli na: 1. *onomasiologiju*; 2. *onomastiku*”.⁸ U natuknici pod pojmom *onomasiologija* (uz dodatak varijante *onomaziologija*) stoji i ovo: “nauka o nazivima, nauka o nazivanju, o izražavanju predodžbi riječima; proučavanje značenja imena; nauka koja istražuje način kako se označuju stvari i živa bića; naziv koji se kadšto upotrebljava da se točno označi znanost o nazivima kao dopuna *semasiologiji* ili *semantici*.”⁹

Od naših autora Bratoljub Klaić smatra kako je *onomastika* “nauka o značenju i tvorbi (vlastitih imena)”, a *onomastikon* je “1. rječnik alfabetski poredanih imena; imenik; 2. leksikon koji nije obrađen po abecedi nego po grupama predmeta (tzv. realni leksikon); 3. pjesma kao čestitka za imendan ili rođendan; 4. vlastito ime, ime čovjeka, geografskog predjela i sl.”¹⁰ Isti autor navodi i riječ *onomatologija* tumačeći je kao nauku “o tvorbi i značenju osobnih imena”.¹¹ Vladimir Anić i Ivo Goldstein pojam *onomastikon* tumače sasvim isto, ali *onomastika* je za njih širi pojam: “grana lingvistike koja izučava značenje i nastanak vlastitih imena 2. ukupnost vlastitih imena (osobnih, porodičnih, mjesnih) koja se pojavljuju na nekom etničkom, geografskom ili jezičnom području.”¹² Izraz *onomatologija* za ove je leksikografe sinonim s riječju *onomastika*.

Vladimir Anić u svojem *Rječniku hrvatskoga jezika*¹³ ne navodi nikakvu lemu u svezi s pojmom *onomastike*. No, u istovrsnom ostvaraju pod uređivačkom paskom Jurja Šonje nalazimo izraz *onomastika* u značenju “grana lingvistike i kulturne povijesti koja proučava vlastita imena; imenoslovlje”.¹⁴

Impozantni *Hrvatski enciklopedijski rječnik* pod pojmom *onomastika* podrazumijeva sljedeće: “grana lingvistike, izučava značenje i nastanak vlastitih imena; *onomatologija*, imenoslovlje 2. ukupnost vlastitih imena; *onomatologija* (osobnih, obiteljskih, mjesnih) koja

⁶ Rikard Simeon: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, svezak I, A-O, Zagreb, 1969., str. 980.

⁷ Ibidem.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, str. 979.

¹⁰ Bratoljub Klaić: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1985., str. 973.

¹¹ Ibidem.

¹² Vladimir Anić/Ivo Goldstein: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1999., str. 925.

¹³ Vladimir Anić: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2000.

¹⁴ *Rječnik hrvatskoga jezika*, glavni urednik Juraj Šonje, Zagreb, 2000., str. 756.

se pojavljuju na nekom etničkom, geografskom ili jezičnom području.”¹⁵ Ovaj je rječnik otišao najdalje s izborom dikcionarskih jedinica. U ovom rječniku naći ćemo termine kao što su *onomastičar* i *onomastičarka*, značenja oni koji se bave onomastikom; zatim pridjeve *onomastičarev* (s dubletom *onomastičarov*) i *onomastički*, te istovjetni prilog *onomastički*. Tu je i termin *onomastikon*, s ovim značenjima: “1. knjiga imena poredanih abecednim redom; imenik 2. leksikon koji prikazuje građu prema grupama pojmova; realni leksikon 3. prigodna čestitka u obliku pjesme 4. ime čovjeka ili predjela.”¹⁶

0. 6. Onimska razina

Ako se analoški poslužimo modelom tzv. *emske razine* (gdje od fona nastaje fonem, od morfema morfem, leksema leksem, sintagme sintaktem itd.), doći nam je do *onimske razine* pomoću koje ćemo lakše odjeljivati i razlučivati pojedine skupine pojmova ili pojmove same. Budući da unutar onomastike uvijek podrazumijevamo “vlastito ime”; dakle, onu jezičnu instancu koja – desaussurovski rečeno – ne označava i ne opojmljuje, nego onu koja imenuje, koja udjeljuje vlastito ime nečemu, nužno je uvesti reda u terminološki košmar znanosti o jeziku.

Pri govorenju ili poimanju riječi koja u svojem sufiksalsnom dijelu ima nastavak *-onimija*, beziznimno bi posrijedi trebala biti vlastita imenica (grč. *ónoma* – ime). Otuda i nastadoše izrazi kao što su antroponimija, toponimija ili etnonimija, koji obujmljuju vlastita imena ljudi, lokaliteta ili stanovnika. I tu uglavnom nema problema pri rabljenju termina u referentnim radovima. Ali, u nekim inim slučajevima dolazi do stanovitih otklona sa semantičkog plana nekog pojma.

Za primjer ćemo uzeti izraz *hidronim*. Prema morfološkim, tvorbenim i semantičkim uzusima hrvatskog jezika, hidronim je vlastito ime ponajprije rijeke, ali i neke vode općenito. To će reći da pod hidronime spadaju imena kao što su Sava, Drava ili Cetina, odnosno Peručko jezero ili Buško blato, dok leksemi kao što su rijeka, jezero, močvara, bara – svakako nisu hidronimi.¹⁷ Ali, u literaturi se često može naići i na primjere u kojima se pojmom hidronim podrazumijeva i toponim kojemu je ime nadjenuto po nekoj prirodnoj vodi. To nikako ne može biti ispravno, a detaljnije o tome pisat ćemo u pododjelu ovog rada o hidronimima i hidrotoponimima.

Najviše, pak, pomutnje izazivaju termini koji se odnose na biljke i životinje, odnosno biljne i životinjske vrste. Lingvistika poznaje i rabi termine *fitonim* i *zoonim*, s podvrstama potonje skupine: *ihthonim* (naziv za vrste riba) i *ornitonim* (naziv za vrste ptica). Primijenimo li dosljedno i *ad litteram* model i načelo ovdje utvrđene onimske razine, lako je zaključiti kako bi se izraz *zoonim* trebao odnositi na “vlastito ime” životinje, a ne na pojedinu vrstu unutar animalnog svijeta. Isto se odnosi i na sve ostale skupine živih bića iz ovog pasusa.

¹⁵ Hrvatski enciklopedijski rječnik, Zagreb, 2003., str. 875.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Izvrstan primjer u kojem se vidi servilnost apelativa pri formiranju hidronima jest rad Petra Šimunovića: *Hidronimni apelativi u hidronimima*, objavljen u knjizi *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*, Zagreb, 2005., str. 253–258.

Samo, mnoge životinje (posebice ako su kućni ljubimci ili poznati stanovnici zooloških vrtova) imaju i svoje vlastito ime.¹⁸ Moderna lingvistika, točnije onomastika, nema izraz za vlastito ime životinje, a kad se i dotiče fenomenologije individualnog imenovanja kakvog ljubimca, te nazive također svrstava pod pojam zoonim. Ne bismo li postigli jasnu distinkciju u razlikovanju životinjske vrste (kao koinonima) i životinjskog imena (kao onima), razgraničit ćemo (opet de Saussure) jedno označeno s dva označitelja. O važnosti načela semantičkog preciziranja pojma davno je bio pisao Božidar Finka, ističući kako “ni jedan termin ne bi smio biti ekvivalent za dva ili više različitih pojmova”.¹⁹ Zato ćemo za vrstu životinje koristiti uobičajeni termin zoonim, dok ćemo vlastito ime životinje svrstati pod termin – *animalonim*. Ako se kućnog ljubimca, recimo psića, oslovljava imenom *Fifi*, tada je ono *psić* zoonim, a *Fifi* animalonim.

Termini kao što su *zoonim* ili *fitonim* ukorijenili su se u kolokvijalnoj i stručnoj uporabnoj praksi u tolikoj mjeri da ih nije potrebno, a ni poželjno mijenjati. S tim u vezi spomenimo kako se semantička valorizacija pojedine riječi verificira na dva načina: jedan je etimološko uporište riječi, koje je jezičnom arbitrarnošću i potaknulo konkretan lik, a drugi je rezultat praktične uporabe, koja i ne mora nužno biti povezana s ishodišnim etimonom. Iz tog razloga pojedina se riječ rabi u sasvim krivom i neočekivanom kontekstu, ili se određeni termin – sudeći prema tvorbenoj vrsti iz koje je izveden – dovodi u sasvim drugačije značenjsko polje od onog koje se na njega odnosi. Dobar primjer za to jesu riječi *terminologija* i *tehnologija*, jer one ne označavaju znanosti ili proučavanje s jedne strane termina, a s druge tehničkih dostignuća, nego podrazumijevaju izbor ili popis riječi, odnosno kvalitetu i inventar kakve aparature i mehanizacije. Naravno, da bi se dovršio taj jezični proces potrebno je dulje vrijeme i dulja primjena prakse; no, sudeći prema ukorijenjenosti i uporabnoj učestalosti ovih riječi u svekolikoj stručnoj i razgovornoj praksi, sumnjamo da će se ikad plan njihova sadržaja približiti ishodišnom i polazišnom planu etimološkog sadržaja.

0. 7. Put do neologizma

Sve neologizme koje smo skovali u ovom radu izvodili smo najvećim dijelom prema leksemima iz starogrčkoga i novogrčkoga jezika, ne bismo li dosljedno slijedili metodologiju stvaranja novotvorenica koje primjenjuje stručna terminologija hrvatskog standardnog jezika, napose u lingvistici. Također, koristili smo se ustaljenim prefiksima i sufiksima.

Izniman pristup provodili smo jedino onda kad smo smatrali kako bi prikladnije bilo motivacijsku riječ preuzeti iz latinskog jezika. Prilikom stvaranja nove riječi u zagradama smo navodili vrelo, tako da se čitatelj ovog teksta za svaku pojedinu situaciju može izravno informirati na licu mjesta. U zagradama nismo provodili dosljedno navođenje drugog etimona riječi (grč. *ónoma* – ime), koji se podrazumijeva i koji je istaknut na samom početku ovog članka.

¹⁸ U Selcima je, poglavito u desetljećima koja su iza nas, svaka obitelj imala barem jednog magarca ili mulu. Ta je vrsta živine bila ujedno i tegleća stoka i prijevozno sredstvo. Svaki je magarac, magarica ili mula imala svoje vlastito ime. Konkretno, u našoj obitelji postojale su dvije magarice, svaka sa svojim imenom: *Vřba* i *Mõrica*.

¹⁹ Božidar Finka: *Prilog utvrđivanju onomastičke terminologije*, “Jezik”, Zagreb, 1963. – 1964., br. 2, str. 62.

Tek pri račvanju pojedinih pododjela nismo se zalijetali u nepotrebno širenje terminologije, u smislu tuđica, jer smo mišljenja kako bi na dotičnim mjestima pojačana helenizacija samo dodatno zakomplicirala uporabu, a ne bi je učinila svrsishodnom i praktičnom.

0. 8. Ortografija u onomastici

Zrcaljenje problematike ortografije u onomastici manifestira se trima odrazima. Prvi je pisanje velikog i malog slova, drugi je rastavljeno i sastavljeno pisanje riječi, a treći je fonološke prirode. Spomenuti problemi najmarkantnije se primjećuju u toponomastici.

O pisanju velikog i malog slova u onimima pisalo se dosad dosta. Bez obzira na to kako su bile formulirane preporuke i savjeti jezikoslovaca, mnogi je onomastičar pisao po vlastitu nahođenju: rušeći pokatkad normativnu odredbu što nalažu je službeni hrvatski pravopisi.²⁰

Kad su u pitanju dileme oko velikog i malog slova, prijepori se ponajvećma pojavljuju prilikom bilježenja pojedinih članova u višedijelnom imenu toponima. Kad su u pitanju imena ljudi, zabune nema: svi se članovi imena pišu velikim slovom. Međutim, specifična situacija ukazuje se prilikom svrstavanja toponomastičkih referenata. Oba hrvatska pravopisa pri spominjanju višečlanih toponima navode kako se nepočetni član (osim veznika i prijedloga) piše velikim slovom jedino u situacijama kad se dotični pojam i izvan tog imena piše velikim slovom. Najkraće, samo onda ako je ime unutar imena. Apelativ unutar višedijelnog imena toponima piše se malim slovom.

No, situacija je kod toponima nešto kompliciranija i trebalo bi je na teorijskoj razini pomno protumačiti. Mi ćemo se voditi načinom koji su konstruirali i koji zastupaju Ante Jurić i Vladimir Skračić, a to je da se svi članovi višedijelnih imena toponima (osim veznika i prijedloga) pišu velikim slovom. Takva odluka počiva na ovoj definiciji: "Toponim je svaki jezični oblik koji identificira određeni prostor, bez obzira na važnost i veličinu prostora i broj korisnika imena. Sve sastavnice toponimskog lika imaju jednaki toponimni status, bile one značenjski prozirne ili ne, apelativne ili onimne."²¹ Doista, ako opća imenica postaje sastavnim dijelom imena, u ovom slučaju toponima, ona je automatski premještena s apelativnog polja na ono onimsko. Iz tog razloga ćemo sve članove višedijelnih toponima (osim veznika i prijedloga) pisati velikim slovom.

Poseban problem jest distinkcija u grafiji pojedinih složenijih referenata, kad nije posve jasno treba li određeno ime (toponim) pisati kao dvočlani lik ili pak kao jednoobrazni. O toj problematici već je bilo govora,²² ali se nisu polučili konkretni i nedvosmisleni rezultati. U navođenju primjera vodili smo se (kao izvorni govornik) vlastitim jezičnim osjećajem, koji

²⁰ Stjepan Babić/Božidar Finka/Milan Moguš: *Hrvatski pravopis*, Zagreb, 2000. i Vladimir Anić i Josip Silić: *Pravopis hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2001.

²¹ *Toponimija otoka Pašmana*, Zadar, 2006., str. 121. U članku Ante Jurića i Vladimira Skračića: *Suvremena toponimija*.

²² Petar Šimunović: *O pisanju višečlanih naziva naseljenih i raseljenih mjesta*, "Jezik", Zagreb, br. 5/1964.-65., str. 159-160; Božidar Finka: *O pisanju složenih toponima (geografskih imena)*, "Jezik", Zagreb, br. 1/1963.-64., str. 21-26.

je bio presudan za rada na terenu i pri osluškivanju izgovora biranih informanata. Zato smo pisali *Növoseło* (Novo Selo) ili *Növipūt* (Novi Put) ili *Naselä* (Nad Sela) ili *Pödlokvu* (Pod Lokvu). Mnogi su primjeri sraštavanja početnog prijedloga i imenice i u hrvatskim imenima nekih ojkonima: Podgora, Podstrana, Zavala...

Fonetska razina također upućuje na neke nedoumice. Kako pisati, na primjer, ove višedijelne toponime: *Podstražišća* ili *Podražišća*, *Zirije* ili *Zvirije*, *Osrídke*, *Osrílke* ili *Osrítke*... Pravila koja se kristaliziraju na granicama morfema zbog akustičkih i artikulacijskih svojstava fonema ovdje nisu od presudne važnosti, jer – poradi dijalektalnih vrijednosti – u prvi plan nerijetko dolazi idiolekt, a ne idiom. To proizlazi iz činjenice kako je sve manje pojedinaca što su kadri su identificirati starodavno ime određenog referenta u prostoru. Izgovor jednog ispitnika, tako, često je i jedini mogući.

0. 9. Stratifikacija onomastike

Spomenusmo onomastiku kao krovnu jezikoslovnu disciplinu pri obrađivanju vlastitih imena. Dva njezina osnovna i najveća stratuma, ponovimo, jesu *antroponimija* (grč. *ánthrōpos* – čovjek) i *toponimija* (grč. *tópos* – mjesto).²³ Pod pojmom antroponimije podrazumijeva se ukupnost imena ljudi, dok toponimija obuhvaća sva imena koja se pridijevaju mjestima i lokalitetima. Znanosti koje se unutar lingvistike bave pitanjima antroponimije i toponimije jesu *antroponomastika* i *toponomastika*. Dakle, antroponimija i antroponomastika, odnosno toponimija i toponomastika – nisu sinonimi.

A upravo na takve situacije vrlo često nailazi se u stručnoj literaturi. U pojedinim se radovima još mogu naći izrazi kao što su *toponimika* i *antroponimika*, kojima se neki autori koriste kao sinonimima čas za toponimiju, čas za toponomastiku, s jedne, te čas za antroponimiju, a čas za antroponomastiku, s druge strane. Povodeći se za riječima sličnog tvorbenog i semantičkog modela, kao što su *botanika*, *mehanika* ili *gramatika*, dolazi se do zaključka kako su posrijedi nazivi za znanosti, pa bi se izrazi *toponimika* i *antroponimika* mogle smatrati znanostima o toponimiji, odnosno antroponimiji.

U dosadašnjim onomastičkim istraživanjima, rekosmo dakle, jedine dvije grane imenoslovlja bile su antroponimija i toponimija, a tek povremeno im se pridodavala i *etnonimija* (grč. *éthnos* – narod). U mnogim radovima etnonimija se vodila pod toponimiju, jer su mnogi onomastičari, pišući toponomastičke studije, pritom navodili imena stanovnika sela i gradova s područja na kojima su provodili istraživanje (tada se obično pridodavao i kćetik). Međutim, i u postojećim okolnostima kad se prione dubinskom izučavanju pojedinih slojeva spomenutih disciplina, lako je primijetiti kako raspoloživ instrumentarij nije dostatan za detaljnu analizu prikupljene onomastičke građe.

Stoga smo odlučili primijeniti i ponuditi djelomice nov model, koji bi se sastojao od nekoliko *zbrojeva*²⁴ i koji bi olakšao bavljenje onomastičkim temama. U novonastalom

²³ *Rječnik stranih riječi* Vladimira Anića i Ive Goldsteina pod pojmom *antroponimija* navodi sljedeće: "proučavanje geografskih imena dobivenim po ljudima". To je posvema krivo, na što upozorava i definicija za isti pojam izlučena iz istovjetnog rječnika Bratoljuba Klaića: "nauka o ljudskim imenima". Mi smo se u ovom radu spomenutim terminom koristili isključivo u značenju koje donosi Klaićev rječnik, odnosno koje primjenjuju svi eminentni hrvatski jezikoslovci u svojim stručnim člancima ili knjigama.

²⁴ Louis Hjelmslev: *Prolegomena teoriji jezika*, Zagreb, 1980., str. 81.

modelu sistematizacija i terminologije i postupaka nudit će više mogućnosti za preciznu analizu prikupljene nomenklature. Čitavu onomastiku podijelili smo ukupno u pet razreda:

1. Antroponimija (imena ljudi)
2. Toponimija (imena lokaliteta)
3. Etnonimija (imena naroda i stanovnika)
4. Bionimija (imena živih bića osim čovjeka)
5. Ergonimija (imena tvorevina)

U dosadašnjim onomastičkim istraživanjima potpuno su zanemarena imena životinja (i, rjeđe, biljaka). Imena naroda i stanovnika još su se i spominjala, ali ne u kontekstima i na razinama koje su primjerene ozbiljnosti ove problematike. Kako je onomastika znanost koja se sve više razvija i koja će, zacijelo, u vremenima koja su pred nama doživjeti pravi procvat, pozabavili smo se i jezičnim slojevima koji nisu dosad zasebice obrazlagani, ali koji po svojoj jezičnoj i ontološkoj logici sigurno spadaju u područje koje se bavi vlastitim imenima. Jer, ako i neke ljudske tvorevine imaju svoja vlastita imena, s teorijske strane jezikoslovlja svakako treba razmotriti i to pitanje. Uveli smo termin *ergonimija* (grč. *érgon* – djelo, čin, rad) u okviru kojeg kanimo okupiti upravo takvo nazivlje, a zasad smo mu podali usve dva pododjela: *plionimija* (grč. *plion* – brod), koja okuplja imena brodova, i *biblonimija* (grč. *biblos* – knjiga) koja donosi imena i naslove knjiga (književnih rodova).

1. ANTROPONIMIJA

Antroponimija (grč. *ánthrōpos* – čovjek) ukupnost je vlastitih imena ljudi. Proučava ih antroponomastika, a jedinica u njezinoj nomenklaturi jest antroponim.

Pogledamo li antroponimiju s historiografske vidjelice, razlikovat ćemo dva njezina tipa:

- a) Realna antroponimija
- b) Fiktivna antroponimija.

Prvi tip sadrži stvarne ljude i likove iz svetih knjiga (*hagionime* – vlastita imena svetaca), a drugi imena mitoloških bića, božanstava (bogočovjeka), te imena likova iz književnih djela. U našim domaćim antroponimijским raščlambama većina razmatrane građe odnosi se na realne antroponime; štoviše, pristupa im se s jezične distance u onom obliku u kojem su zatečeni na određenom mjestu ili u ujednačenoj jezičnoj enklavi. Kako je ovaj članak zamišljen kao prilog teoriji opće onomastike, morali smo se osvrnuti i na šire dosege discipline o vlastitim imenima ljudi.

Sve antroponime podijelit ćemo u tri osnovne skupine ili tri determinacije:²⁵

1. 1. Vlastito ime
1. 2. Prezime
1. 3. Nadimak (eponim).

²⁵ Živko Bjelanović: *Antroponimija Bukovice*, Split, 1988., str. 8.

Ovaj redosljed nije poštovao hijerarhiju nastanka svakog od dijelova u priloženim determinacijama. Osoba je najprije dobila ime, potom se pobliže određivala nadimkom, eda bi se tek na koncu razvio sustav prezimena. Međutim, mi smo se odlučili na ovakvu podjelu iz razloga praktičnosti i čestotnosti svakog od triju dijelova.

1. 1. Vlastito ime

Vlastito ime osnovno je ime čovjeka ili žene, koje služi u svakodnevnoj komunikaciji. To je prvi dio *punog imena* u koje spadaju vlastito ime i prezime.

Gramatički rod imenica ovisi o završetku sufiksalnog morfema. Opća pravila o završecima imenica muškog, ženskog i srednjeg roda ne podudaraju se s istovjetnim situacijama kod vlastitih imenica. Isto ime može u onomastici biti i muškog i ženskog roda, ovisno o tome odnosi li se na mušku ili žensku osobu. Takva su imena, primjerice: *Nikica*, *Šimč*, *Pērč*.²⁶ Vlastite imenice nemaju srednjeg roda, nego samo muški i ženski. Imena koja završavaju na -o (*Branko*, *Tómo*, *Ívo*), ili na -e (*Mātě*, *Frāně*, *Jūrě*), muškog su roda, a ne srednjeg, kako to sugeriraju gramatike hrvatskog jezika kad su posrijedi apelativi.²⁷

Neograničenost motivacijskih paradigmi po kojima se mogu izvesti vlastita imena ljudi, sputava i ograničava njihovu moguću sistematizaciju. Imena se mogu podijeliti i prema tipološkim modelima (kao i toponimi), a mogu se usustaviti i prema principima čestotnosti. Način na koji će ih se podijeliti umnogome ovisi o elementima specifičnosti onoga kraja, jezika, užeg ili šireg areala na kojem se kani provesti antroponimijsko istraživanje.

Vlastita imena podijelit ćemo u tri univerzalne skupine:

1. 1. 1. Maskulonimi (muško ime)
 1. 1. 1. 1. Gineonimi (muško ime po ženi)
1. 1. 2. Feminonimi (žensko ime)
 1. 1. 2. 1. Andronimi (žensko ime po muškarcu)
1. 1. 3. Hipokoristici ili odmilice

1. 1. 1. Maskulonimi

Pod izrazom *maskulonim* (lat. *masculus* – muški) podrazumijevamo osobno ime muškarca. Najčešća muška imena koja se koriste u Selcima zadnjih desetljeća jesu ova: Nikola,²⁸ Juraj,²⁹ Antun i Ivan.³⁰

²⁶ Čest je slučaj u selačkom govoru da su dvorodna imena, zapravo, skraćeni oblici imena, kao potonja dva u gornjim primjerima. *Šimč* je muškog roda ako je izvedeno od imena *Šimun*, i ako se odnosi na muškarca, a ženskog ako je postalo od ženskog imena *Šimica* i ako se odnosi na ženu. Analogno tome, ime *Pērč* nastaje od *Petar* (muško ime) ili *Pērica* (žensko ime). Posebna je situacija mogućnost da Perica bude muško ime (kao *Nikica*). Takav primjer, barem u Selcima, nismo uočili. U Italiji je slučaj da je ime *Andrea* češće nadjenuto muškarcima, negoli ženama.

²⁷ E. Barić, M. Lončarić, D. Malić, S. Pavešić, M. Peti, V. Zečević, M. Znika: *Hrvatska gramatika*, Zagreb, 1995. i s. Težak, S. Babić: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2005.

²⁸ U lokalnom govoru Selaca ovo ime pojavljuje se u varijanti *Mikūla*.

²⁹ U lokalnom govoru Selaca ovo ime pojavljuje se u varijantama *Jūrč* i *Zōrč*.

³⁰ O izvedenicama i lokalnim varijantama ovih imena vidi u pasusu o hipokoristicima.

1. 1. 1. 1. *Gineonimi*

Termin *gineonim* (grč. *gynē, gynaikós* – žena) označava muška imena koja su nastala prema ženskom imenu, imenu majke ili supruge.

Budući da se muškarci ne “udaju”, barem ne u onom smislu kako je to slučaj kod žena, samim tim nije zaživjela ni praksa da muškarac poprima naknadna svojstva imenovanja, što stono motivirana su ženskom osobom u čiju se obitelj naknadno uključio. Kod gineonima izdvojiti ćemo, stoga, dva polja:

- a) Prema vlastitom ženskom imenu ili prezimenu
- b) Prema imenu majke ili supruge.

Unutar okvira prvog polja naći nam je neusporedivo više primjera. Ovdje ubrajamo sva ona vlastita muška imena (i hipokoristike), koja su nastala derivacijom ili tvorbom iz ženskih imena. Uvijek su posrijedi jednoleksemski likovi, u nominativu. Primjeri jesu ovi: *Márijjo* (ili, u selačkom slučaju, njegov hipokoristik *Marín*) od Marija; *Víktor* od Viktorija, *Zvjězdan* od Zvezdana i dr. Prišvarak *Zdrāvka* u Selcima nastao je prema imenu majke Zdravke. Prezime *Ānīć* klasičan je primjer nadijevanja prezimena prema ženskom vlastitom imenu (Ana).

Muška imena koja se udjeljuju prema imenu majke ili supruge u načelu su dvoleksemska. Prvi član je najčešće njegovo vlastito ime, a drugi član genitivni je oblik imena majke ili supruge. Tako imamo primjere: *Āndēlko Māndē*, *Bōžē Line*, *Āntē Kekine* i sl.

1. 1. 2. *Feminonimi*

Pojam *feminonim* (lat. *femina* – žena) obuhvaća osobno ime žene. Najčešća selačka ženska imena jesu: Ana, Kata, Marija, a u nešto starijim vremenima i Magdalena.³¹

1. 1. 2. 1. *Andronimi*

Stručna literatura pod pojmom *andronim* (gr. *anēr, andrós* – muškarac) podrazumijeva ime žene koje je nadjenuto prema muškarcu, najčešće po mužu ili ocu. Gotovo uvijek posrijedi su prišvarci. No, kako se specifičnost andronima ipak tiče ženskih osoba, uvrstili smo ih u ovu skupinu, a ne pod skupinu s nadimcima.

Prema vrsti andronimi se mogu podijeliti u četiri skupine:

- a) Prema vlastitom muškom imenu ili prezimenu
- b) Prema imenu muža ili oca
- c) Prema prezimenu muža ili oca
- d) Prema nadimku muža ili oca.

Prva je skupina najbrojnija i u nju spadaju sva vlastita ženska imena (i hipokoristici) što nastala su od muških imena. To su, na primjer, *Pětra* ili *Pěrica* (od Petar), *Ivāna*, *Īva* ili

³¹ O izvedenicama i lokalnim varijantama ovih imena vidi u pasusu o hipokoristicima. Dodajmo, istom, kako se ime Marija pojavljuje u varijantama *Mārē* i *Mārica*.

Ivānka (od Ivan), *Nikolína* ili *Niĳka* (od Nikola). Druga skupina najrjeđa je i uvijek se radi o dvočlanskim imenima. Pritom je prvi lik dvočlanog imena uvijek u nominativu jednine (stvarno ime žene), a drugi je posvojni pridjev. Primjera radi navest ćemo ova imena: *Ivānka Jošketa*,³² *Pērica Tōmina* i *Mariĳa Bōškice*.³³ Treća skupina nešto je rjeđa i donosimo ovaj primjer: *Mārē Bōškovika*.³⁴ Međutim, jednoleksemnih oblika ovog tipa ima jako mnogo, i oni izmiču skučenosti prijenosa obavijesti koji je zamjetan kod prišvaraka. Evo nekih od njih:³⁵ *Nižetika* (Nižetić), *Štambukūša* (Štambük), *Ūrsika* (Ūrsić). Četvrta je skupina andronima najbrojnija. I ovdje je prva riječ u nominativu jednine, a drugi lik dvočlanog imena formira se bilo od genitivnog oblika muževog ili očevog nadimka/prišvaraka (*Ana Ćiribāna*), bilo od posvojnog pridjeva (*Zōrka Sūhinā*). Kao i u prethodnom slučaju, i ovdje se luče jednoobrazni leksemi:³⁶ *Kājzerka* (*Kājzer*, Jürun), *Ćičinica* (Ćiča, Štambük), *Palāntinica* (Palāntē, Nižetić), *Pojarūša* (Pojār, Vūković).

1. 1. 3. Hipokoristici ili odmilice

Pojam *hipokoristik* (grč. *hypokorizomai* – djetinjim) označava ono vlastito ime koje je izvedeno od glavnog imena. Hrvatski naziv za ovaj pojam jest *odmilica*. Hipokoristik bi, po svojoj funkcionalnosti, bio zapravo sekundarno ime, jer je ono izvedenica od primarnog, od “službenog” imena.

Osnovna distinkcija o kojoj bi trebalo voditi računa u antroponimijskim raščlambama jest ona što se tiče se gramatičkog i prirodnog roda. U oba slučaja hipokoristike možemo podijeliti na:

- a) muške
- b) ženske

Druga distinkcija, pak, teorijske je prirode. Naime, trebalo bi postaviti kriterije koji bi jasno ukazali odgovor na pitanje što je to *ime*, a što *hipokoristik*? Ili, što je ishodišno, a što nasljedno; što je primar, a što sekundar? Jer, povodeći se za praksom koja vlada već duže vrijeme, ime *Ante* izvedenica je od *Antun*, *Ivica* od *Ivo*, a *Zoran* i *Zore* svojevrzni su parnjaci imenima *Juraj* i *Jure*.

Ali, čitav je niz hipokoristika za koje se već u početnim analizama može ustanoviti njihova tipološka određenost, to jest, ne treba ih dovoditi u sumnju glede njihova hipokorističkog statusa. U takve primjere ubrajamo ove, najčešće i najmnogobrojnije muške: *Ālija*, *Āntara*, *Āntē*, *Ānteša*, *Āntič*, *Āntiša*, *Ānto* i *Āntōn* (od Antun); *Ivanēš*, *Īvē*, *Īvela* i *Īvulić* (od Ivan),³⁷ *Bepānāc*, *Bēpē*, *Bēpo*, *Osib* i *Osibāc* (od Josip).³⁸ Ali i ženske: *Ānē*, *Ānija*, *Anēta*, *Anīta* (od Ana); *Kātē*, *Kātica*, *Kātija*, *Katīna* (od Kata); *Lēna*, *Lēnka*, *Līna*, *Māndē*, *Mandalīna* (od Magdalena).

³² Od imena Joško, odnosno *Jōški* kako zahtijeva mjesni govor.

³³ Od imena Božidar.

³⁴ Prema prezimenu Bošković.

³⁵ U zagradama je navedeno prezime onako kako ga izgovaraju Selčani.

³⁶ U zagradama je naveden N jd. nadimka i izgovor prezimena kojem pripada.

³⁷ U lokalnom govoru Selaca ovo se ime izgovara kao *Ivān*.

³⁸ Ako ga se uopće izgovara, u selačkom se govoru ovo ime izgovara kao *Josip*.

Mnogi od njih nastaju derivacijom, a nebrojeni primjeri zapravo su hipokorističke tvorenice. No, tvorbenim modelima pozabavit ćemo se u drugoj prilici.

1. 2. Prezime

Prezime je drugi dio *punog imena* čovjeka. U vremenskom slijedu pojavilo se nakon formiranja imena i nadimka. Dapače, vrlo često se događalo kroz jezičnu povijest da se prezime razvilo iz nadimka, odnosno da je nadjenuto jednim od načina kako se nadijevaju nadimci, najčešće prema zanimanju ili djelatnosti onoga koji ga i nosi.

Po načinu motivacije prezimena bismo mogli podijeliti onako kako smo podijelili nadimke,³⁹ jer su nadimci stariji, što znači da su stariji i procesi njihovih nastanaka.

Među mnogoljudnijim prezimenima u Selcima navest ćemo ova: *Bošković*, *Jākšić*, *Nížetić*, *Štambük*, *Trutanić*, *Vūković*.

Sva se prezimena dijele u dvije osnovne skupine:

1. 2. 1. Patronimi

1. 2. 2. Matronimi.

1. 2. 1. Patronimi

Patronim ili *patronimik* (grč. *patēr* – otac + *ónoma* – ime) prezime je koje je nastalo prema muškom osobnom imenu, i to najčešće po očevom imenu, što se zorno vidi u ruskim imenima. Skladatelj Modest Petrovič Musorgski srednje je ime, patronim Petrovič, dobio prema imenu oca Petra.

Kod nas takvih tradicionalnih elemenata u imenovanjima nema, ali se mogu naći prezimena koja su izravno motivirana nekim muškim imenom. U Selcima postoje prezimena kao što su *Bošković* i *Jākšić*, a u obližnjim Povoljima zatekli smo i prezime *Ivānāc*.

1. 2. 2. Matronimi

Matronim, *matronimik* ili *metronimik* (grč. *mētēr* – majka + *ónoma* – ime) prezime je koje je nastalo prema ženskom osobnom imenu, najčešće prema majčinom imenu.

Najčešće među takvim prezimenima jest prezime *Anić*.

Tipovi prezimena (ali i antroponima općenito) najlakše bi se specificirali prema tvorbenim modelima. No, morfologija i tvorba riječi nisu predmet ovog članka, pa ćemo više o tome kazati u nekoj drugoj prilici.

1. 3. Nadimci

Nadimak ili *eponim* (grč. *epi* – nad + *ónoma* – ime) ime je za čitavu obitelj, koje se nadijeva radi njezina поблизег određenja. Uvijek se dodaje na već postojeće ime i razlikuje

³⁹ Vidi o tome u jednom od sljedećih odjeljaka.

se nekoliko načina motivacije. Za precizno određivanje fenomena koji se vezuju uz nadimke, primijenit ćemo princip dvostruke diferencijacije. Sve nadimke podijelit ćemo prema vrsti i prema načinu motivacije.

Posebna skupina nadimaka jesu *pseudonimi*; imena koja sam sebi nadijeva onaj koji ih i nosi.

1. 3. 1. Prema vrsti

1. 3. 1. 1. Pravi nadimak (obiteljski nadimak)

1. 3. 1. 2. Prišvarak (osobni nadimak)

Po ovom principu već smo obrađivali dio nadimaka Selaca,⁴⁰ ali i Vrbanja⁴¹ i Vrisnika⁴² na otoku Hvaru.

1. 3. 1. 1. Pravi nadimak

Pravi nadimak onaj je pod kojim određena skupina ljudi, najmanje stanovnici jednog sela, točno identificiraju obitelj koja dotični nadimak i nosi. U zatvorenim i zaokruženim sredinama, kakva svakako jest otok Brač, nadimak je prepoznatljiv i na međumjesnoj razini. Takvi nadimci prenose se s koljena na koljeno i po nekoliko desetljeća, a katkad je taj vremenski raspon i veći. Neki od starijih nadimaka uveli su se i u službene isprave, a Talijani koji su vodili administraciju u Dalmaciji, bilježeci ih, često su ih prilagođavali ortografiji svojega jezika.⁴³

Poznatiji i stariji nadimci u Selcima svakako su ovi:⁴⁴ *Bilín* (Jäkšić), *Bažilko* (Glüšević), *Böndö* (Vüković), *Čēpē* (Trutânić), *Dašćica* (Cărević), *Glühö* (Nížetić), *Hühnić* (Nížetić), *Kovāč* (Ūrsić), *Mončič* (Böšković), *Pavlīna* (Nížetić), *Pērkonja* (Ūrsić), *Pīvāc* (Tōnšić), *Strūnjē* (Jäkšić), *Šārōnja* (Štambük), *Trumbün* (Štambük), *Vēntul* (Etērović), *Zečič* (Trutânić), *Žerāvica* (Nížetić).

Ima i dubletnih likova: *Lōngo* (Jürun i Štambük), *Nāne* (Trutânić i Vüković).

1. 3. 1. 2. Prišvarak

Prišvarak je osobni nadimak koji se nadijeva isključivo jednoj osobi. Ona čak i može imati obiteljski nadimak, ali su okolnosti uvjetovale pojavu prišvaraka radi pobližeg određenja i jače personalizacije pojedinca. Za razliku od nadimka, koji redovito prelazi lokalne

⁴⁰ Siniša Vuković: *Selaške kazate. Nadimci, prišvarci i hipokoristici Selaca na otoku Braču*, "Čakavska rič", br. 2/2001., str. 73. – 116.

⁴¹ Siniša Vuković: *Antroponimija Vrbanja. Nadimci i prišvarci mjesta Vrbanj na otoku Hvaru*, "Čakavska rič", br. 1/2004., str. 113. – 135.

⁴² Siniša Vuković: *Antroponimija Vrisnika. Nadimci i prišvarci mjesta Vrisnik na otoku Hvaru*, "Čakavska rič", br. 1-2/2006., str. 203. – 221.

⁴³ Nadimak *Bilín* iz Selaca, primjerice, navodili su kao *Billin*, nadimak *Nāne* kao *Nanne* i sl.

⁴⁴ U zagradama donosimo izgovor prezimena kako ga izgovaraju sami Selčani.

međumjesne granice, prišvarak je obično razlikovno ime unutar samog sela. U gradovima će se prišvarak, poput žargona, pojavljivati u užim društvenim zajednicama (na poslu, treningu i sl.).

Određivanje personalnog pomoćnog naziva posebice je važno u naseljima gdje živi više ljudi s istim imenom i prezimenom.⁴⁵ Pokatkad je i sam obiteljski nadimak odveć širok, pa se prava distinkcija može razlučiti jedino pojavom i primjenom prišvarka.

Nije rijetka situacija da se koji od prišvaraka ustali toliko dobro i dugo, pa da i sam postane nadimkom.⁴⁶ To je kategorija antroponima koja bi se mogla nazvati *nadprišvarkom* ili *podnadimkom*, jer je u tijeku preobrazba iz jednog oblika u drugi. Do te pojave dolazi iz dva razloga. Prvi je taj što se na relativno velikom broju stanovnika nalazi mali broj prezimena, pa je potrebno razlučiti i razlikovati pojedine obiteljske loze nadsvođene jednakim prezimenom, a drugi razlog leži u činjenici da je dalmatinski mentalitet itekako sklon nadijevanju nadimaka.

1. 3. 2. Prema načinu motivacije

Nekoliko je načina na koji se mogu motivirati nadimci ili prišvarci. U ovoj hijerarhiji odlučili smo se na model koji smo – s neznatnim preinakama – primjenjivali u spomenutim člancima o nadimcima Selaca, Vrbanja i Vrisnika. Podjela je peterostruka:

1. 3. 2. 1. Prema tjelesnim osobinama ili manama
1. 3. 2. 2. Prema osnovnom zanimanju
1. 3. 2. 3. Prema mjestu podrijetla
1. 3. 2. 4. Izvedeni iz vlastitih imena
1. 3. 2. 5. Izvedeni od zoonima i fitonima

1. 3. 2. 1. Prema tjelesnim osobinama ili manama

Ovaj tip nadimaka izravni je refleks temperamenta i mentaliteta Dalmatinaca. Sklonost ismijavanju i podvrgavanju ruglu uvjetovala je čitavu nisku oblika nadimaka, od kojih ćemo ovdje navesti njih tek nekoliko: *Batinōgō* (imao je nejednake noge), *Bērāc* (bio je sijed), *Cūfār* (nosio je zaliske), *Čōrē* (nije dobro vidio), *Glūhō* (nije dobro čuo), *Gōbo* (bio je šepav), *Krīvi Vīdin* (hodao je pognut), *Mūjār* (imao je veliku glavu), *Uhār* (imao je velike uši), *Vlāsi* (nije imao kosu), *Žerāvica* (imao je crvenkastu put).

⁴⁵ Ivo Mošić i Ante Nižetić veoma su česta imena u Selcima. Ako se uz ime i prezime ne navedu nadimak ili prišvarak, listonoša ne može biti ni približno siguran kome će uručiti pismovnu pošiljku. Zato se distinkcija vrši dodavanjem nadimka, koji uklanja i najmanju sumnju ili nedoumicu. U prvom slučaju naići ćemo na ove oblike: Ivo Mošić Tirōla, Ivo Mošić Zorinko, Ivo Mošić Grūda, Ivo Mošić Čiribān i Ivica Mošić Bačulīnāc. U drugom, pak, slučaju primijetiti nam je: Ante Nižetić Palāntč, Ante Nižetić Palalēlč, Ante Nižetić Kūrč, Ante Nižetić Žerāvica i Ante Nižetić Mīš.

⁴⁶ U Selcima, primjerice, postoji nadimak *Včntul*, kao matica, kao ishodišni nadimak, koji je točno određivao dotičnu obitelj Eterović. U posljednjih pola stoljeća unutar njega razvili su se prišvarci *Šiško*, *Kōta* i *Šīlo*, koji se već treći naraštaj održavaju preko muške loze. Sva je prilika da se već sad taj naziv preobrazio iz prišvarka u nadimak.

1. 3. 2. 2. *Prema osnovnom zanimanju*

Ovi se nadimci nadijevaju prema zanimanju ili funkciji koju obavljaju pojedinci ili obitelji u cjelini.

U takve spadaju: *Br̄ȩcò, Dòktor, Kalaišār, Kapetân, Kovāč, Remēta, Marinēr, Pēkār, Pilòt, Pojār, Postolār, Pulicijòt.*

1. 3. 2. 3. *Prema mjestu podrijetla*

U ovu skupinu nadimaka spadaju oni što no nadjenuti su prema mjestu (gradu ili državi) iz kojeg je dotična obitelj ili osoba dospjela u mjesto gdje joj se udijelio baš takav nadimak ili prišvarak.

U selačkom imeniku takvih je primjera podosta: *Bólka, Frānka Bólka, Āgrānka, Korčulānka, Ložīška, Postírka, Prāžničanin, Pučišćānāc, Ròhotiška, Rogožjānāc, Stónka, Sumarīnka, Supētranin, Viška.*

1. 3. 2. 4. *Izvedeni iz vlastitih imena*

Ovdje ubrajamo sve one nadimke koji su se ustalili nakon što su bili izvedeni iz vlastitog imena. Oni su najčešće u vrlo bliskoj vezi s hipokoristicima.

Evo ih nekoliko: *Dūjica, Dūjinī, Dūjko* (od *Dujam, Duje*); *Đòrđ, Đūro, Jūrē, Jūrāc, Jūreša, Jurlīna, Jūro, Zòrē* (od *Jurica, Juraj*); *Mātē, Māteša, Māto, Matūzalo, Paramātē* (od *Matko*).

1. 3. 2. 5. *Izvedeni od zoonima i fitonima*

Vrlo mnogo nadimaka i prišvaraka nastaje prema životinjskim vrstama ili biljnim sortama.

Prema životinjama, u pravilu, mnogo je više nadimaka nego prema biljkama. To su *zooantroponimi*. Evo nekih od njih: *Čuvīta, Čūška, Dēva, Gārdelīn, Māčāk, Māška, Miš, Mūsica, Pērkonja, Pīplica, Pīvāc, Vīcē Gūška, Zečīc.*

Prema biljkama izdvajamo ove: *Jūbē, Cīžo, Kānava, Tīkvica*. Nazvat ćemo ih *fitoantroponimima*.

1. 3. 3. *Pseudonimi*

Pseudonim je nadimak koji imenodavac nadijeva samom sebi. Najčešći je slučaj da su to umjetnička imena.

Pseudonim se uzima najčešće iz dva razloga. Jedan je skrivanje identiteta iz sigurnosnih razloga (kod pisaca ili novinara), a drugi je umjetničke prirode, koji može biti vrlo slojevit i najčešće je afirmativan (poglavito kod zabavnih pjevača, radi postizanja veće popularnosti). Pseudonim može, nadalje, zamijeniti čitavo ime (ili i ime i prezime), a može biti i dodatak punom imenu.

Milan Begović je svoj pjesnički kanconijer *Knjiga Boccadoro* (zbog jakoga erotskog naboja) publicirao pod pseudonimom *Xeres de la Maraja*, a dramu *Myrrha* napisao pod

pseudonimom *Stanko Dušić*. Tin Ujević neke je radove signirao pod pseudonimom *Rezač*. U novije vrijeme poznati su književni pseudonimi *Branimir Donat* (Tvrtko Zane) ili *Suzana Rog* (Zvonimir Majdak). A među pjevačima svakako su zanimljivi *Tedi Spalato* (Tedi Bajić), *Gibonni* (Zlatan Stipišić), *Jasmin Stavros* (Milo Vasić). Skladatelj Ljubo Stipišić svojem je imenu pridodao pseudonim *Delmata*.

U istraživanju selačkih antroponima nismo naišli na pseudonime, pa smo se poslužili ovim poznatijim. Ako široj publici nisu poznati sami pseudonimi, a onda su barem poznate osobe koje su ih samoinicijativno nadjenuli i nosili, pa otuda razložnost upravo takva odabira.

1. 3. 4. Alteronim

Kao što je pseudonim vrsta nadimka, jednako tako valja otvoriti polje unutar kojega se imaju selektirati sva ona kodna imena štono iz različitih se razloga prišivaju uz određenu osobu. Takva imena nazvat ćemo *alteronimima* (lat. *alter* – drugi). Važno je napomenuti kako u ovu skupinu idu fiktivni antroponimi, dakle imena koja se ne odnose na stvarne osobe, nego uglavnom na likove iz književnih djela.

Ovdje je najvažnija romaneskna forma tzv. roman s ključem (franc. *roman a clef*, njem. *Schlüsselroman*). U njoj pisac piše o stvarnim likovima, ali im ne pridružuje njihovo pravo ime. Umjesto njega koristi se s izmišljenim, to jest kodnim imenom.

Jedan od uvjerljivijih recentnih primjera za ovu skupinu imena jest roman Ivana Aralice, *Ambra*, u kojem je čitavu nisku poznatih osoba iz političkog i javnog imena prikazao pod kodnim imenom. Tako je Stjepan Mesić postao *Žepe Bevanda*, Vesna Pusić *Esma Frčko*, Ivić Pašalić *Alojz Aganović*, Slaven Letica *Romano Daščica*, Janko Bobetko *Sibin Krotko*, Tanja Torbarina *Suzi Zobnica*, Ante Gotovina *Antiša Zlozelac* itd.

Ovime, dakako nisu iscrpljene sve mogućnosti podjele antroponima. To je jedan od mogućih modusa koji se, barem u našem slučaju, pokazao dosta funkcionalnim.

2. TOPONIMIJA

Toponimija (grč. *tópos* – mjesto) ukupnost je vlastitih imena pojedinih zemljopisnih lokaliteta. Proučava ih toponomastika, a jedinica u njezinoj nomenklaturi jest toponim.

Kao što smo antroponimiju u historiografskom pogledu rascijepali nadvoje, jednako tako podijeliti ćemo i toponimiju:

- a) Primarna toponimija
- b) Sekundarna toponimija.

U prvom slučaju posrijedi su oni toponimi čija su imena dobro poznata i koja su, najčešće, utemeljena u kakvim povijesnim dokumentima ili vrelima. Drugoj skupini pripadaju oni likovi koji su podložni mijenama i koji su novijeg datuma; koji se pojavljuju razvojem i širenjem grada ili sela, odnosno prodajom zemljišta. Primarni toponimi mogu biti oni iz kojih se izvode nova imena, a sekundarni svi oni toponimi koji su derivirani iz primarnih po bilo kojoj jezičnoj osnovi. Primjer za to jest brdo *Hûm*, čiji se jedan dio zove *Zâhûm*. Ili predio *Pod Bunâr*, koji je motiviran hidronimom *Bunâr*. U ovom slučaju primarni toponimi su *Hûm* i *Bunâr*, a sekundarni *Zâhûm* i *Pod Bunâr*.

Generalno gledajući, sve toponime razvrstat ćemo u tri osnovne skupine, od kojih se svaka dalje dijeli u njoj pripadajuće odsječke.

2. 1. Toponimi po vrsti

2. 1. 1. Ojkonimi ili ekonimi (naseljena mjesta)

2. 1. 1. 1. Odonimi (dijelovi gradova ili sela)

2. 1. 2. Geonimi (kontinentalni dio razmatranog područja)

2. 1. 2. 1. Oronimi (vrhovi i ispupčenja)

2. 1. 2. 2. Pedionimi (polja i doline)

2. 1. 2. 3. Hidronimi (vode, rijeke, jezera)

2. 1. 2. 4. Petronimi (stijene i litice)

2. 1. 3. Talasonimi (mora, oceani)

2. 1. 3. 1. Nesonimi (imena otoka)

2. 1. 3. 2. Litonimi (obalni toponimi)

2. 1. 3. 3. Bentonimi (podvodni toponimi)

2. 2. Toponimi po tipu imenovanja

2. 2. 1. Antropotoponimi (imenom čovjeka)

2. 2. 2. Hagiotoponimi (imenom sveca)

2. 2. 3. Zootoponimi (vrstom životinje)

2. 2. 4. Fitotoponimi (sortom biljke)

2. 2. 5. Hidrotoponimi (vodom tekućicom ili stajaćicom)

2. 2. 6. Petrotoponimi (stijenom, liticom ili kamenolomom)

2. 1. Toponimi po vrsti

Ova je skupina toponima najbrojnija i sastoji se od najviše poddjela. Tri su njezina osnovna dijela:

2. 1. 1. Ojkonimi ili ekonimi (naseljena mjesta)

2. 1. 2. Geonimi (kontinentalni dio razmatranog područja)

2. 1. 3. Talasonimi (mora, oceani)

2. 1. 1. Ojkonimi ili ekonimi

Pod pojmovima *ojkonim* ili *ekonim* (grč. *oiko*, *oikos* – dom, kuća, obitavalište) podrazumijeva se naziv za naseljeno mjesto. To znači da u ovu skupinu vlastitih imenica ubrajamo imena gradova, sela i zaselaka.

Ime svojeg mjesta ovdašnji stanovnik izgovara *Selca*. Selca su, inače, jedino bračko naselje što ima svoje zaseoke, koji se u ovom slučaju službeno nazivaju Selački Zaseoci.⁴⁷

⁴⁷ Kako su regulirani odnosi na relaciji službenoga i lokalnog imena pojedinog mjesta vidi se u radu Stjepana Babića: *O razlikama između narodnih i službenih imena mjesta u SR Hrvatskoj*, "Jezik", br. 3/1983., str. 65. – 74.

To je skupina seoceta koja se nalazi tri do pet kilometara zapadno od središnjeg mjesta. Selčani svoje zaseoke nazivaju *Vřh*, rjeđe *Čoban ĩja*,⁴⁸ a najrjeđe *Zāsēlci*. Ime *Čoban ĩja* starijeg je postanja i u današnjoj kolokvijalnoj uporabi ima pejorativni prizvuk. Sasvim rijetko taj će se dio nazivati i imenom *Dunāj*, prema toponimu koji se nalazi na tom području.

Naselja koja čine Selačke Zaseoke⁴⁹ – promatrana iz pravca istoka, dakle Selaca, prema zapadu – jesu ova: *Nagor ĩnāc*, *Nākāl*, *Osrídke*,⁵⁰ *Podsmrčēvik* ili *Smrčēvik*, *Naselā* ili *Nad Selā*. Potonji zaselak nije na putanji u koju su linearno uključena sva ostala naselja; on je prostorno izmješten više udesno.⁵¹ Svaki put na ovom mjestu, govoreći o zaselcima, poštovat ćemo ovaj redoslijed njihovog navođenja.

Na spomenutom su području, u udaljenijim vremenima, postojali i pastirski stanovi. Danas ih više nema, izim dva: *Žūvića Stān* i *Vēbera Stān*.

U ovu skupinu ubrojiti nam je i povijesna naselja, čiji su stanovnici izumrli, a ruševne kuće i uske ulice obrasle i zarasle makijom i šumom. Iseljavanjem nekih od njih upravo su se i formirala sama Selca. Ta su naselja ova: *Gradāc*, *Zagvōzd*, *Dūbrovića* ili *Dūbravica* i *Mōšūj*.

U zadnjih tridesetak godina na rtu *Grebšnji Ratāc* i u uvali *Prvā Vāla* počele su se graditi kuće uz more. Taj je trend, u desetljećima koja su uslijedila, poprimio enormne razmjere što je rezultiralo razvojem čitavog naselja. Ispočetka su nastambe koje su tamo podignute služile u turističke svrhe, eda bi danas bio sasvim izvjestan broj kuća u kojima mnoge obitelji žive tijekom cijele godine. Naselje je svojim gabaritima postupno prešlo same ishodišne topose, te se raširilo i na okolna područja, a ojkonom koji se uvriježio jest *Punt māk*. Ime je nadjenuto prema istoimenom rtiću koji se nalazi tik uz desnu obalu uvale *Rādonja*, ako je promatramo s kopna, dakle iz pravca Selaca. U novije vrijeme pojavila su se nastojanja da se ovom naselju poda službeni naziv *Selca na Mōrū*.

Spomenimo i to kako današnjoj Općini Selca pripadaju još tri naselja:⁵² Novo Selo (*Nōvoselo*), Povelja (*Pōvja*) i Sumartin (*Sumartĩn* ili *Vrbrāčā*). Postojao je i sumartinski zaselak Rasotica, smješten u istoimenoj uvali, koji Selčani nazivaju – *Rāhotica*.

Ojkonom se, kao cjelina, sastoji od podcjelina koje se nazivaju *odonimima*.

⁴⁸ Andre Jutronić: *Zbornik za narodni život i običaje. Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*, Zagreb, 1950., str. 197.

⁴⁹ Toponimski lik grafijski smo naveli na onaj način na koji smatramo da bi se trebali pisati višečlani toponimi, te koji smo primijenili u ovom radu: dakle Selački Zaseoci. To ističemo zato što se na službenoj ploči uz cestu nalazi lik: Selački zaseoci.

⁵⁰ Ovisno o idiolektu, ovaj se naziv još izgovara i kao *Osrítke* ili *Osrilke*, uvijek s dugosilaznim naglaskom na predzadnjem slogu. U tako različitim varijetetima može ih se zateći i u literaturi. Mi smo se ovdje povodili za onim oblikom koji smo čuli od ovdšnjih stanovnika.

⁵¹ Kad bi se točke ovih naselja na zemljovidu spojile pravcem, tada bi se dobio trokutasti lik najviše sličan zategnutom luku sa strijelom: i to luku zategnutom u pravcu mora, u smjeru juga. Linija koja spaja zaselke *Nagor ĩnāc*, *Nākāl*, *Osrídke* i *Podsmrčēvik* zakrivljena je poput bumeranga. Položaj mjesta *Naselā* bio bi na mjestu gdje zamišljena strelica napreže se o elastičnu strunu luka. To će reći da je spomenuti zaselak otprilike podjednako udaljen zračnom linijom od ostalih četiriju: oko 1200 m od svakog, osim *Podsmrčēvika* od kojeg je udaljen oko 1600 m.

⁵² U zagradama su navedeni oblici kako ih Selčani izgovaraju.

2. 2. 1. 1. *Odonimi*

Pod pojmom *odonim* (grč. *odós* – staza, put) podrazumijevamo podskupinu toponima kojima se imenuju pojedini dijelovi grada ili sela. Oni služe za pobliže snalaženje u prostoru naseljenog mjesta. Termin *odonim* poznat je u dijelu onomastičke literature,⁵³ a pojmova koje oni determiniraju u Selcima ima dosta. Najpoznatiji su *Ozíd*, *Sad'íc*, *Kāč'ina*, *Növipūt*, *Grāhovišće*, *Lokānjāc*, *Māla Bāndā*, *Štambükovi Dvōr'ī*, *Nížetića Dvōr'ī*, *Bil'īnovi Dvōr'ī*, *Bōndin'ī Dvōr'ī* i dr.

O načinima motivacije toponimskih likova bit će više riječi u zasebnom odjeljku ovog rada; no, na ovome mjestu nemoguće je ispustiti ili zaobići antroponimni element u njima. Potonja četiri navedena odonima motivirana su izravno antroponimom, s tom razlikom da su na prva dva utjecala prezimena, a na druga dva nadimci. Spomenuti odonimi odnose se na predjele Selaca gdje su koncentrirane obitelji s prezimenima *Štambük* i *Nížetić*, odnosno s nadimcima *Bil'īn* i *Bōndō*.

Posebno je zanimljiva odonimija koju smo zatekli u Selačkim Zaseocima. U svim naseljima, gotovo beziznimno, pojedini dijelovi imenovani su po nadimcima obitelji koje u njima žive. U tome se očituje puna opravdanost konstatacije Živka Bjelanovića, koji ustvrdi kako "identifikacija ljudi nastanjenih na nekom lokalitetu postaje identifikacija lokaliteta nastanjenog nekim ljudima".⁵⁴ Tako se, na primjer, u naselju *Nagor'īnāc* nalaze odonimi: *Ćēpin'ī* ili *K'ītonjini*; u naselju *Nākāl*: *Markūs'ī* ili *Vēntuli*; u naselju *Osrídke*: *Bōlini* ili *Kūnčevi*; u naselju Podsmrčevik: *Vēli Jūrci* ili *Māli Jūrci*; u naselju *Naselā*: *Hāberi* ili *Zēč'īci*.⁵⁵

Odonimi u Selačkim Zaseocima nisu samo antroponimnog postanja. Zapazili smo u svakom naselju, osim u *Nāklu*, po nekoliko primjera, ali ćemo ovdje navesti samo po jedan: *Strānā* (*Nagor'īnāc*), *Potkāla* (*Osrídke*), *Na Kump'īrē* (*Podsmrčevik*) i *Pod Česm'īne* (*Naselā*).

Specifičnu toponomastičku situaciju donose oni odonimi kojima je ime izravno udijeljeno prema toponimu koji se na to područje odnosio i prije gradnje kuća. Koncentričnim širenjem naselja postupno su se kuće počele graditi na rubnim dijelovima selačkog okoliša, koji je prije toga bio prekriven šumom ili neobrađenim i zapuštenim zemljištem. Podizanjem većeg broja kuća na tim lokalitetima postupno su prekriveni gotovo čitavi dotad nenaseljeni predjeli, pa je logično da se nekadašnje toponime danas može motriti i kroz prizmu odonima. Razvoj nastanjenog mjesta urodio je pojavom da su nekadašnji "goli" toponimi postali naseljeni, postali dijelom naselja. Neki od takvih toponima na selačkom području jesu ovi: *Sad'íc*, *Grāhovišće* i *Lokānjāc*.

Kako smo u svojem istraživanju na terenu uvidjeli različite formacije u kojima se odonimi organiziraju, bilo nam je potrebno razlikovati dva tipa odonima:

- a) Odonimi koji imenuju veće cjeline naseljenog mjesta
- b) Odonimi koji imenuju zgrade, ulice, trgove ili raskršća.

⁵³ Rabi ga onomastičar Vladimir Skračić.

⁵⁴ Živko Bjelanović: *Antroponimija Bukovice*, Split, 1988., str. 32.

⁵⁵ Zanimljivo je da se u svakom od Selačkih zaselaka nalazi samo po jedno prezime. Sukladno izgovoru njihovih nositelja to izgleda ovako: *Trutānić* (*Nagor'īnāc*, *Osrídke* i *Naselā*), *Etčerović* (*Nākāl*) i *Bezmal'īnović* (*Podsmrčevik*).

a) *Odonimi koji imenuju veće cjeline naseljenog mjesta*

Ovaj prvi tip odonima obuhvaća imena za veći dio grada ili sela, najčešće njihovu polovicu. Sela su po svojoj naravi prostorno manja od gradova, pa se najčešće dijele nadvoje. To su većinom dvoleksemski nazivi od kojih je prvi pridjev: *Gornje Selo* i *Donje Selo*, odnosno *Gornja Strana/Banda* i *Donja Strana/Banda*. Gradovi zauzimaju kudikamo veće teritorije, pa nije rijetkost da imaju i više ovakvih odonimskih podcjelina.

U konkretnom slučaju u Selcima postoje dva takva imena. Jedan je *Górnja Strānā* i odnosi se na dijelove mjesta koji su prostorno iznad središnjeg mjesnog trga,⁵⁶ imenom *Pijāca*, dok se drugi naziva *Strānā* i prostire se ispod spomenutog orijentira.

U načelu, ovaj podtip ojkonima zapravo reprezentira nekoliko odonima organiziranih u jedan toponimski lik. Razlikovanje ove vrste nameće nam se zbog toga što "skupina odonima" – kao cjelina manja od ojkonima – nije isto što i odonim sam, što se najbolje očituje u govornoj komunikaciji među sumještanima ili sugrađanima. Naime, ako Selčanin drugom Selčaninu rekne kako živi "u *Strāni*", ovaj drugi ne zna točno gdje je predio koji njegov sugovornik predmnijeva, jer ima samo približan dojam o položaju mjesta njegova stanovanja. Međutim, ako mu isti govornik kaže da živi "u *Sadiću*", tada slušatelj ima zoran prikaz točne pozicije unutar mjesta gdje bi otprilike mogla biti kuća čovjeka koji mu se obraća.

Jednu od najzanimljivijih situacija u proučavanjima odonimije manjih naselja jest ime *Selō*. Pod pojmom *Selō* podrazumijeva se usko mjesno središte, koje obično gravitira središnjem trgu, crkvi, trgovini ili svima zajedno. U tom dijelu mjesta najčešće se nalaze i javna okupljališta: bilo otvorenog tipa (zog za balote, igralište, klupa u hladu kakvog stabla...), bilo zatvorenog tipa (dvorana za mali nogomet ili košarku, gostionica, kavana, kakve društvene prostorije...). Ime *Selō* moguće je zateći u većini dalmatinskih naselja, s naglaskom, dakako, na otočku provenijenciju. Izraz "grēn u *Selō*" stoga podrazumijeva i značenje "idem u trgovinu", ali i "idem vani" u smislu izlaska iz kuće.

U Selačkim Zaseocima jedino smo u naselju *Podsmrčevik* zabilježili ovakav tip odonima. To su *Vēli Jūrci* i *Māli Jūrci*. Sve su obitelji u tom zaselku, bilo je o tome ovdje već govora, pod prezimenom Bezmalinović, i svi su nadsvođeni jedino nadimkom *Jūrāc*.

b) *Odonimi koji imenuju zgrade, ulice, trgove ili raskršća*

Ovaj tip odonima imenuje zgrade, crkve, ulice, raskršća i sl., koje se nalaze u samom naselju. Govorimo o svojevrsnom odonimu unutar samog odonima.

Selca obiluju ovakvim imenima. Najreprezentativniji referent ove vrste svakako je impozantna mjesna crkva, čiji se zvonik uzdiže 45 metara iznad zemlje. Njezin je službeni naziv Crkva Krista Kralja. Ali, lokalni živalj okrstio ju je s čak dva vlastita imena (ne računajući na epitet "kamena ljepotica"). S obzirom na to da je mlađa od već postojeće župne Crkve Gospe Karmelske, imenovana je nazivom *Nōva Crīkva*, a budući da je umnogome veća od prethodne, oslovljava ju se s imenom *Vēla Crīkva*.

⁵⁶ Samo naselje Selca nalazi se na visoravnom predjelu brda zvanog *Pliš*. Posred mjesta smješten je Trg Stjepana Radića, odnosno spomenuta *Pijāca*. U načelu, mjesto se slijeva niz padine brda, te se sa jugozapadne strane završava u dolini zvanj *Rāpina*, a s jugoistočne naviše doline *Rādonja* štono penje se iz istoimene uvala.

Velik broj kuća, zgrada ili ostalih manjih arhitektonsko-urbanističkih lokaliteta ovog mjesta također ima svoje vlastito ime. Obiteljska kuća pok. Živana Mišetića zove se *Kažērma*,⁵⁷ jer je nekad ondje bila vojarna. Zgrada tvrtke *Jadrnkamen* – koja je tvrtka zapošljavala većinu mještana – naziva se *Poduzēčē*, jer se tim imenom jednostavno nazivala i sama tvrtka.⁵⁸ *Sokolāna* je velika zgrada na središnjem trgu, u kojoj su se održavali sokolski skupovi i plesovi. *Sendikāt* je također zgrada u samom središtu mjesta, u kojoj su svoje prostorije imali sindikalisti. Mjesto kolektivnog javnog okupljanja radi zabave i plesa jest *Tarāca*, na kojoj su se u večernjim satima održavale prigodne svečanosti. *Līpa* je učestalo okupljalište muškaraca u predvečerje, jer su klupe postavljene u zavjetrini i zasjenku dotičnoga kolosalnog stabla.

Ova kategorija odonima, dakle, u Selcima je jako dobro razvedena. Pa ipak, prilikom njihova određivanja vrlo je važno voditi računa o tome da se količinski ne pretjera, odnosno da se u ovo područje ne uvrste i oni pojmovi koji nisu prešli granicu koja razmeđuje onimski od koinonimskog dosega pojedinog pojma.⁵⁹ Drugačije rečeno, kad određena imenica prijeđe iz stadija označavanja u fazu imenovanja, tada je apelativ već postao vlastitom imenicom. Upravo o toj problematici s velikom je uvidavnošću pisao onomastičar Petar Šimunović, među ostalim prigodama, kad je sastavljao korpus svekolike bračke toponimije.⁶⁰

Smatramo kako, prilikom potvrđivanja ove podvrste odonima, treba voditi računa o tome da najmanje polovica ispitanika – bez ikakvih sugestija ili smjernica koje bi mogle kod istih izazvati asocijativnost ma kakve vrste – beskompromisno pomisli na dotični objekt prilikom njegova spomena. Kad smo sastavljali svoj odonimikon, uvijek je više od 90 posto ispitanika pomislilo točno na onaj objekt koji smo mi zamislili prije negoli smo im spomenuli njegovo ime.

2. 1. 2. Geonimi

Izraz *geonim* (grč. *gē* – zemlja) obuhvaća kontinentalni dio prostora na kojem se vrši toponomastičko istraživanje. U nj se, generalno, ubrajaju svi oni toponimi koji nisu ni u kakvoj izravnoj vezi s obalnim pojasom i toponimijom koja tom pojasu pripada.

U literaturi se može naići na izraze oronim i hidronim. Pritom se prvi izraz upotrebljava u opisivanju vrhova i gora, što je, barem kad su u pitanju “gore”, poprilično nejasno. Jer, ovim izrazom isključuju se brojne doline i kanjoni koji su česti i zanimljivi barem koliko i vrhovi. Stoga smo se odlučili na pojam pedionim, koji bi bio antonimijski parnjak oronimu. Hidronimi opisuju vode i vodene tokove, a petronimi imaju obuhvatiti sve stijene, litice, vrleti i sl.

⁵⁷ Riječ *kažērma* u selačkom idiomu označava vojarnu ili kasarnu.

⁵⁸ Kad je zaposlen u tvrtki *Jadrnkamen*, Selčanin će kazati kako *rādi u poduzēčē*, dočim sve ine tvrtke i radne organizacije oslovljava po njihovim stvarnim i službenim imenima.

⁵⁹ Usporedi tekst Petra Šimunovića, *Na granici toponima i apelativa*, objavljenom u knjizi *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*, Zagreb, 2005., str. 221–230.

⁶⁰ O vezi na distanci između apelativa i vlastitog imena Petar Šimunović zapisao je ovo: “Vrlo često upravo u mikrotoponimiji možemo pratiti previranje u prijetvorbi apelativa u toponime. Mikrotoponimi su zapravo na granici apelativa i toponima. Usporedba toponimijskih slojeva na Braču najbolje nam predočuje taj prijelaz. Mikrotoponimi su redovito razumljivi apelativi.” Vidi u knjizi *Bračka toponimija*, Zagreb, 2004., str. 151.

Slijedeći takva toponomastička stanovišta, sve smo geonime podijelili u četiri skupine:

2. 1. 2. 1. Oronimi

2. 1. 2. 2. Pedionimi

2. 1. 2. 3. Hidronimi

2. 1. 2. 4. Petronimi

2. 1. 2. 1. Oronimi

U literaturi *oronim* (grč. *óros* – brdo, gora) podrazumijeva ime vrha ili uzvisine, brda ili gore. Na rijetkim mjestima u literaturi može se naići i na izraz *horonim*.⁶¹ Među impozantnijim oronimima na katastarskom području selačke općine jesu *Grābovīk*, *Vēli Rūjnīk* i *Hūm*.

Grābovīk se još naziva i *Svēti Tōma*, jer je na njemu podignuta starohrvatska kršćanska crkvice posvećena tom svecu. S obzirom na to da je rečeno brdo prilično izduženo te da mu sam vrh nije šiljat, nego više nalik visoravni, pojedini stanovnici ovog podneblja njegovu istočnu stranu nazivaju *Grābovīk*, a zapadnu – na kojoj se i nalazi rečena crkvice – puk nazivlje *Svēti Tōma*. Na sjevernim padinama ovog brijega nalazi se hidronim *Bunār*,⁶² koji je dao naziv i okolnom prostoru: *Pod Bunār*.

U literaturi o selačkoj toponimiji može se naići isključivo na lik *Rūjnīk*. Međutim, taj se toponim prostire na vrlo širokom području. Južni dio njegova pružanja visoravnog je izgleda, dok se dva dominantna vrha zovu *Vēli Rūjnīk* i *Māli Rūjnīk*. Smješteni su zapadno od Selaca, a promatraju li se iz pravca mjesta prvo se pojavljuje *Māli Rūjnīk*, pa onda *Vēli Rūjnīk*; tik uz Bračku magistralu s lijeve strane.

Brdo *Hūm* nastavlja se nakon brda *Vēli Rūjnīk* i stoji na pravcu prema brdu *Grābovīk*. Svako od ovih brda slabo je poljoprivredno artikulirano i uglavnom su, uz rijetke iznimke, prekriveni šumom, makijom i niskim raslinjem. Zbog goleme prostornosti svojeg prostiranja, brdo *Hūm* ima nekoliko mikrotoponima na koje smo već ukazali. Podsjetimo, njegov sjeverni obronak zove se *Blāto*, jugozapadni dio *Zāhūm* ili *Zahūmje*, a na njegovim jugoistočnim dijelovima već počinje predio zvan *Župānjci*. Na mikrolokaciji *Zāhūm* nalazi se istoimeni kamenolom.

Uzvisina ili brijeg u selačkom se idiomu naziva *brīg*, *glāvā* ili *glāvica*, ali postoje i izrazi *ratāc* ili *rāčić*, koji se odnose na neveliko brdo, brežuljak. Na nekoliko mjesta zatekli smo toponim *Rāčić*, zatim *Budīlimi Ratāc* i *Ratāc*, te množinski oblik *Rāce*. Iako će čakavizmi *ratāc* i *rāčić* biti tipičniji za obalni reljef, svi ovdje navedeni referenti odnose se na kopneno podneblje udaljeno od mora.

2. 1. 2. 2. Pedionimi

Nasuprot izrazu *oronim* koji, vidjesmo, okuplja i opisuje vrhove u zemljopisnom reljefu, terminom *pedionim* (grč. *pedion* – ravnina, polje) obuhvaćaju se polja i doline.

⁶¹ Mate Šimundić: *Dva nepoznata horonima*, »Čakavska rič«, br. 2/1988., str. 29. – 33.

⁶² O razlici između pojmova *hidronim* i *hidrotoponim* bit će govora u kasnijim odsječcima ovog rada, upravo na primjerima toponima *Bunār* i *Pod Bunār*.

U stručnim rasprama i člancima često se pojam oronim shvaća odveć slobodno i preširoko, pa se unutar njegovog semantičkog polja utrpavaju i brda i doline, odnosno geografski reljef općenito. Upustimo li se u minuciozniju analizu tog istog reljefa, uvidjet ćemo da ga se ne može iole ozbiljno razmatrati ako nismo izvršili diferencijaciju zemljišta barem na ova dva osnovna dijela. Svaka ozbiljna prikazba gorske toponimije mora provesti odvojenu analizu vrhova i udolina.

Tri veće prodoline u Selcima su *Rāpina*, *Būnjīčka Prodōca* i *Dubišća*. *Rāpina* se prostire južno od Selaca u smjeru istok – zapad, a *Būnjīčka Prodōca* sa sjeverozapada se (od toponima *Būnjice*) utapa u *Rāpinu*. Dolina *Dubišća* pruža se od zaselka *Osrīdke* prema moru, prema uvali *Vělo Žirije*.

Ovdje se nalazi najveći broj istorodnih mikrotoponima, koji su podcrtani apelativom *dolāc*. Mnogi su antroponimskog postanja, najčešće od nadimka ili osobnog imena: *Bōrīn Dolāc*, *Grūde Dolāc*, *Kūzme Dolāc*.⁶³ Većina ostalih dobili su imena po nekom od toponima koje svojim pružanjem izravno dodiruju: *Čelnjāk Dolāc*, *Bābina Prodōca*. Ili su posrijedi kakvi opći pojmovi: *Dōbra Prodōla*, *Māli Dolāc*.

Kao što se moglo nazrijeti, postoji i jako širok inventar tvorenica koje se luče iz spomenute imenice. U prijašnjim primjerima to su koinonimi *dolāc*, *prodōca* i *prodōla*. Niz ostalih izvedenih riječi u selačkom toponimikonu predstavljaju nazivi: *dōca*, *dōčič* i *poldōčīnica*.

2. 1. 2. 3. Hidronimi

Kad je posrijedi pojam *hidronim* (grč. *hýdōr* – voda), u stručnoj literaturi dolazi do prilične pomutnje. Prema osnovnoj definiciji hidronim je ime rijeke. U širem shvaćanju tog pojma u nj se ubrajaju još i jezera, odnosno vode koje se nalaze na kopnu: bilo da su vode tekućice, bilo da su vode stajačice.

No, u mnogim jezikoslovnim tekstovima raznih učenjaka naišli smo na situaciju kad se izraz hidronim odnosi na toponim čije je ime motivirano rijekom, riječnim tokom, jezerom, barom, lokvom ili ma kakvom vrstom vode stajačice. Perislav Petrić, na primjer, hidronimima smatra skupinu toponima “koji su motivirani vodom i mokrinom tla”.⁶⁴ Međutim, hidronim je isključivo vlastito ime rijeke, potoka, jezera, bare, lokve, cisterne i sl.

Nedosljednost i nepodudarnost u značenju termina hidronim, te nadgradnju koju je moguće u tom slučaju primijeniti, najbolje je pokazati na sljedećem primjeru. Hungarizam *čatrnja* u selačkom čakavskom idiomu s jedne strane nosi značenje “močvara, lokva ili bara”, a s druge “cisterna, gustirna ili zdenac”. Taj je apelativ u konkretnom selačkom slučaju postao vlastitim imenicom. Toponim *Čātrnja* može biti hidronim samo onda ako se odnosi na (trajnu) lokvu ili baru, a nikako ne može biti hidronim ako se šire područje – uokolo mjesta gdje se sama lokva ili bara nalazi – po njemu tako i zove. Ako se lokalitet *Čātrnja* odnosi na širi predjel imenovan po lokvi ili bari, tada govorimo o hidrotoponimu. Korištenjem ta dva izraza postiže se jasna distinkcija dviju različitih situacija ili pojmova, te ne može dolaziti ni do kakve pomutnje ili brkanja. O pojmu hidrotoponim bit će govora u zasebnom odjeljku.

⁶³ *Bōrē* je nadimak jedne obitelji Bošković, *Grūda* obitelji Mošić, a *Kuzma* je osobno ime.

⁶⁴ Perislav Petrić: *Toponimi Podstrane*, “Čakavska rič”, br. 2/1990., str. 45.

Poznatiji hidronimi u Selcima jesu: *Bunār, Cicámbal, Kal'ina, Lökva, Toč'ilo*.

2. 1. 2. 4. Petronimi

Pojmom *petronim* (grč. i lat. *pétra* – stijena, kamen) zahvatit ćemo sva imena koja se udijevaju stijenama i kamenima, vrletima i liticama. Konfiguracija terena u Hrvatskoj iznimno je dinamična, a među elementima reljefa svakako su značajni i oni koji se odnose na visoke litice, stijene i hridine nad morem. Brački kamen poznat je širom svijeta, pa nas ne treba iznenađivati što se u neposrednoj okolici Selaca nalazi poprilično referenata koje možemo ubrojiti u ovu skupinu.

Svakako je znakovito što se u inventaru petronima nalazi jako mali broj primjera što u sebi sadrže izraz *stīnjā* (stijena, kamen). Zabilježili smo jedino u obalnoj toponimiji izraz *Plovūca Stīnjā*, koji se odnosi na hrid što viri iz mora.

Dva su značajna apelativa koja vrlo aktivno sudjeluju u procesu imenovanja petronimijskih jedinica. To su *rēd* i *polā*. Prva riječ označava kamen živac koji viri iz brda ili se nalazi na osami u tlu, a druga riječ sinonim je za strmu liticu. Na području našeg zanimanja zatekli smo nekoliko imena motiviranih ovim dvama pojmovima: *Crvēni Rēdi, Rēd Svētega Āntē, Polā, Pōle, Sidēči Rēd, Vēli Rēd*.

Kako su Selca, ali i Brač u cjelini iznimno bogati kamenolomima i lokalitetima koji su dobili mikrotoponimijsko obilježje uvjetovano upravo nekim od mjesta na kojima se vadi kamen, količina leksika ove vrste bit će razmjerno velika.

Terminologiju koja obuhvaća kamenarski i kamenoklesarski zanat (brojne nazive za alat ili postupke pri obradi kamena), suprotno nekim nastojanjima u literaturi nećemo uključiti u petronimijski leksik. Kad sama ta riječ nije već dobrobrano zaživjela u praksi, povodit ćemo se za *onimskom razinom* elaboriranom u uvodnom dijelu, te ćemo joj podati gore spomenuto značenje, a apelative striktno vezane uz kamenarstvo i kamenoklesarstvo zahvatit ćemo drugim nazivom. Takve apelative odredit ćemo terminom *petrimizam*, povodeći se za istovrsnim izrazom *maritimizam*, koji obuhvaća rječničku građu štono tiče se mora, brodogradnje, navigacije te općenito kulture mora i življenja uz more i s morem.

Pod opće imenice svrstati nam je i nazivlje štono poblize determinira pojedinu vrstu kamena, vodeći se principom po kojem se nazivi automobila (makar bili imenima) u lingvistici i pravopisu bilježe malim početnim slovom. Iz istog, dakle, razloga iz kojeg se *mercedes* po hrvatskoj ortografiji piše minuskulom, selačke nazive za kamen (kao što su *zēčevo, smokōvac* ili *svēti mikūla*) pisali smo malim početnim slovom; premda je svaki od ovdje navedenih naziva oslovljen prema imenu toponima na kojem se nalazi kamenolom.

2. 1. 3. Talasonimi

Pojmom *talasonim* (grč. *thálassa* – more) obično se obuhvaća ime podvodnih ili podmorskih referenata, iako taj termin suštinski i etimološki opisuje imena mora i oceana. U najužem smislu pod talasonimima podrazumijevat ćemo upravo imena oceana i mora, a u širem pogledu još i morske prolaze, tjesnace i kanale.

U Selcima se Jadransko more naziva *Adrijatik*, a egzistiraju i čakavizirana imena za Brački kanal, odnosno Hvarski kanal: *Brāški Konāl* i *Fārski Konāl*.⁶⁵ Kako selačka općina gravitira Hvarskom kanalu, on se češće i koristi u govornoj komunikaciji. I to pod imenom *Konāl*.

Talasonimiju svakako valja jasno izdvojiti iz konteksta obalne ili podvodno-podmorske toponimije, jer ona obuhvaća mnogo šira akvatorijska bespuća. Obalna toponimija, ustvari, dio je talasonimije. Podijelit ćemo je na troje:

2. 1. 3. 1. Nesonimi (imena otoka)
2. 1. 3. 2. Litonimi (obalni toponimi)
2. 1. 3. 3. Bentonimi (podvodni toponimi)

2. 1. 3. 1. Nesonimi

Termin *nesonim* (grč. *nesós* – otok) odnosi se na imena otoka. Otoci su dijelom morskog arhipelaga, pa ih stoga ubrajamo u ovu skupinu toponima.

Svoj otok Selčanin zove *Brāč*, ali se u pojedinim mjestima može naići i na ime *Brōč*. S druge strane, Selčanin susjedni otok Hvar oslovljava s *Fōr*, iako će češće koristiti ime *Škōj*. Imena ostalih otoka nisu specifična, osim možda u akcentu: *Kōčula*, *Lāstovo*, *Vīs*, *Čřovo*, *Vēli Drvenik* i dr.⁶⁶

2. 1. 3. 2. Litonimi

Obalni pojas u mnogim je toponomastičkim rasprama bio zasebno razmatran. S punim pravom. Ali, nomenklatura koja se u tim prilikama stavljala u središte znanstvenog zanimanja nije dobila poseban naziv. S obzirom na to kakve su posebnosti izrazâ kad je u pitanju obalna toponimija, te s obzirom na to kakva je njihova razvedenost, čini nam se shodnim koristiti se izrazom *litonim* (lat. *litus* – morska obala, žalo) kojim se podrazumijeva sav inventar termina na koji je moguće naići u proučavanju toponimije što no opisuje crtu spajanja i razdvajanja kopna i mora, odnosno kopna i riječnog toka, kao i jezerske obale u cjelini. Gotovo sva onomastička terminologija ima ishodište u starogrčkom jeziku, a ovdje smo svjesno posegnuli u latinski leksik, vodeći se pritom čestotnošću uporabe apelativa “litoral” u značenju priobalni pojas mora i jezera.

Kako bismo još preciznije razlučili pojedine vrste referenata unutar korpusa litonimijskog pojmovlja, podijelit ćemo ih prema oblicima u kojima se javljaju. Svrstali smo ih u ove skupine:

2. 1. 3. 2. 1. Ormonimi (imena uvala)
2. 1. 3. 2. 2. Akroterionimi (imena rtova)
2. 1. 3. 2. 3. Skopelonimi (imena nadvodnih hridina)
2. 1. 3. 2. 4. Diaplونimi (imena morskih prolaza)

⁶⁵ Ovdje službene hrvatske nazive za međuotočne referente pišemo onako kako to pravopisi nalažu, a lokalne nazive bilježimo po principu koji sami preferiramo u pisanju složenih toponima.

⁶⁶ Zanimljivo je da Splićani imena nekih od otoka u splitskom akvatoriju nazivaju ovako: *Prvi Brač* (Brač), *Drugi Brač* (Hvar) i *Treći Brač* (Korčula).

2. 1. 3. 2. 1. Ormonimi

Pojam *ormonim* obuhvaća vlastito ime uvale.

Prije negoli se upustimo u egzemplifikaciju nekih od likova što no zabilježismo ih u selačkom toponimikonu, nužno je pojasniti ovdje korišteno pojmovlje na razini apelativa.

Uvala je svaki prodor mora dublje u kopno. Draga je izraz čije značenje varira od regije do regije, odnosno ovisno o kontekstu koji mu podaje pojedini idiom što u svojem dicionaru ima dotični izraz. Vladimir Anić podaje joj ovakva dva značenja: “manji morski zaljev; zaton” i “dugačka dolina”.⁶⁷ U selačkom mjesnom idiomu ovaj se izraz ne koristi, nego se rabi izraz *gârma*. I to isključivo u značenju mala uvala, uvalica. Također, postoji i izraz *boč'č*, koji predstavlja sasvim malenu uvalu.

Iako se termin “draga” u Selcima ne koristi u značenju kakvo sugeriraju rječnici književnog jezika, zatekli smo jedan toponim koji se zove upravo tako: *Drâga*. No, isključit nam ga je iz litonimije, jer se on odnosi isključivo na kopneni predjel u katastarskoj općini Selca. To će reći da je izraz postojao, ali samo u drugom značenju iz Anićevog vokabulara.

Najveće i najpoznatije uvale u selačkom obalnom pojasu jesu *Věla Studěna*, *Vělo Žirije* i *Sp'lice*. One su u prirodi formirane upravo po ovom redosljedu, gledajući od istoka prema zapadu; dakle, iz pravca s kojeg se u njih odlazi bilo brodom, bilo kopnom (što je češći slučaj u Selcima tijekom prošlosti). Svaki put u daljnjem tekstu, kad budemo navodili litonimske referente, navodit ćemo ih na ovaj način.

Na jednome mjestu u ovom radu spomenuli smo kako je Selčanin kroz povijest više litonima imenovao s kopna nego s mora. Razloge za to valja tražiti u životnim okolnostima koje su stanovnika ovog naselja čvršće i više vezale uz zemlju, a tek u manjoj mjeri za more. Zbog toga i nailazimo na imena za uvale koja su istim nadjenuta po kopnenom toponimu. U oba slučaja imenovanje je uslijedilo po imenu doline: *Žâganj Dolâc* i *Mîrtina Prodôca*.

Uvala se u čakavskom idiomu ovog mjesta zove *vâla*. Čitav je niz litonima što u svojem (najčešće dvočlanom) imenu sadrži ovaj izraz: *Prvâ Vâla*, *Drûga Vâla*, *Trěca Vâla*, a postoje i imena koja nisu u izravnoj apelativnoj konotaciji s uvalom kao geografskim predjelom: *Rûzmarîn*, *Vr'čca Žâlâ*, *Jêlkin Postolč'č*.

Sukladno lokalnim izrazima *gârma* zabilježili smo tri lika: *Věla Gârma*, *Mâla Gârma* i *Gârma kraj Podstražišć*, a koinonim *boč'č* metaforičkim kretanjem podario je ime litonimu: *Boč'č*.

2. 1. 3. 2. 2. Akroterionimi

Termin *akroterionim* (grč. *akrotérion* – rt) označava vlastito ime rta. Rt je svako prodiranje kopna u more. Postoje dva lokalna izraza u značenju rt: *pûnta* i *ratâc*. Oba lika imaju svoje deminutive, koji se također rabe u ovdašnjem toponimikonu: *puntînâk* i *râč'č*.

Najviše izraza vezuje se uz lik *ratac*: *Grebîšnji Ratâc*, *Tankî Ratâc*, *Širôki Ratâc*, *Studěnski Ratâc* i *Hrvâski Ratâc*. Izraz *pûnta* koristi se u manjem broju primjera: *Bolskâ*

⁶⁷ Vladimir Anić: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 1998., str. 187.

Pūnta (što je sinonim za *Širōki Ratāc*) i *Pūnta od Zīrija*. Spomenuta dva deminutivna oblika javljaju se u jedincatim prilikama: *Punt īnāk* i *Māli Rāčić*.

Ovdašnji čakavski mjesni govor koristi apelativ *mōst* u značenju molo ili mul. Takvi su objekti uglavnom umjetni. U uvali *Rādonja* postoje dva referenta ove vrste: *Māli Mōst* i *Vēli Mōst*.

Također, u selačkom idiomu, vidjesmo, izrazi *ratāc* i *rāčić* odnose se i na kopnene referente. O tome je bilo govora u dijelu ovog rada o oronimima.

2. 1. 3. 2. 3. *Skopelonimi*

Pod izrazom *skopelonim* (grč. *skopelos* – hrid) obuhvaćaju se imena hridi i grebena koji vire iz mora. To su u najvećem broju slučajeva manje ili veće hridine, te sitni otoci i općenito nenastanjeni otočići. U selačkom akvatoriju zatekli smo dvije takve jedinice: *Oplōvāc* i *Plovūca Stīnjā*.

2. 1. 3. 2. 3. 4. *Diaplonimi*

Izrazom *diaplonim* podrazumijevaju se vlastita imena morskih prolaza. U selačkom akvatoriju takvih primjera nema, izuzev kanala između otoka Brača i Hvara, o kojem smo već govorili (*Konāl*).

2. 1. 3. 3. *Bentonimi*

Termin *bentonim* (grč. *bénthos* – dubina mora ili jezera) obuhvaća sve podvodne referente. Terminologija koja opisuje podmorje i koja je na raspolaganju žiteljima Selaca, poprilično je oskudna. Postoji izraz *brāk*,⁶⁸ koji se i drugdje rabi, i znači kamenito dno na kojem se okuplja riba. Uz izraz *brāk*, zabilježili smo i njegov sinonim *kavāla*.⁶⁹ *Sika* predstavlja i podvodni greben, ali i ponikvu, škrapu. Riječju *krāj* označava se rub kopna u moru.

U podmorju koje nas ovdje zanima naišli smo na tri braka. *Brāk od Širōkēga Rāca*, *Spīliški Brāk* i *Hrvāski Brāk*. Oba sljedeća lika, *Sika ol Studēne* i *Sika u Zīriju* odnose se na podvodne grebene.

Budući da smo već istaknuli kako je Selčanin slabo razvijao aktivnosti vezane uz ribolov i kulturu mora, logično je da nema odveć referenata koji su s tim u vezi.

2. 2. *Toponimi po tipu imenovanja*

Najbrojnija skupina toponima ona je koja motivira nastanak svakog od likova unutar prije navedenih vrsta i podvrsta. Sagledavajući načine na koje lokaliteti ili objekti dobivaju svoja vlastita imena, formirali smo ovih šest skupina:

⁶⁸ Toponomastičar Vladimir Skračić s pravom smatra kako bi izraz *brak* trebao postati standardnom lemom u svakom budućem rječniku standardnoga hrvatskog jezika. Dosad je ovaj lik zabilježen jedino u dijalektalnim rječnicima i glosarima, koji se bave okupljanjem vernakulamoga leksika. Više o tome vidi u monografiji *Toponimija otoka Pašmana*, Zadar, 2006., str. 121–122., u članku Ante Jurića i Vladimira Skračića: *Suvremena toponimija*.

⁶⁹ Riječ *kavāla* ima dva značenja. U selačkom idiomu ona se odnosi na vrstu morske ribe, konj, kurjal (*Corvina nigra*), ali i na kameniti podmorski greben na kojem se skupljaju ribe.

2. 2. 1. Antropotoponimi (po imenu čovjeka)
2. 2. 2. Hagiotoponimi i sanktotoponimi (po imenu sveca)
2. 2. 3. Zootoponimi (po vrsti životinje)
2. 2. 4. Fitotoponimi (po sorti biljke)
2. 2. 5. Hidrotoponimi (po vodi tekućici ili stajaćici)
2. 2. 6. Petrotoponimi (po stijeni, litici ili kamenolomu)

Smatramo kako se sva toponomastička građa može podrobno opisati primjenom ovih šest podskupina, a ako se na određenoj mikrolokaciji – iz kakvog osobitog razloga tipičnog za dotično podneblje – pronađu kakve osobine zaobidene ovom podjelom, može se formirati i neka nova skupina. Drugačije kazano, u ovdje ponuđenoj stratifikaciji moguće je u iznimnoj situaciji koju od prezentiranih grana zamijeniti kakvom drugom skupinom.

Nadalje, svaka od skupina gornjeg sustava može dvojako izazvati proces imenovanja:

- a) izravno ili direktno
- b) posredno ili indirektno.

Izravni ili direktan proces imenovanja obilježavaju izrazi koje smo formirali u ovoj stratifikaciji. To će reći da su toponimi, koje podrazumijevamo svakom od ovih skupina, imenovani direktnim utjecajem izraza koji se u njima nalazi. Antropotoponim je, stoga, neposredno vezan uz ime, prezime ili nadimak čovjeka.

Posredni ili indirektni proces imenovanja onaj je kad se neki toponim prozove po dijelu čovjekovog tijela ili po čovjekovom zanimanju. U takvim ćemo se slučajevima pri sastavljanju naziva vrste toponima poslužiti infiksom *-anato* (grč. *anatémnō* – param, režem), te ga umetnuti između radikalnog morfema i nastavka. Udvajanje koje nastaje u ovom tvorbenom procesu iz haploloških ćemo razloga neutralizirati, tako da ćemo dobiti lik: *antropoanatomim*.

Po istom morfološko-tvorbenom principu gradit će se izrazi za označavanje podtipova svake od skupina što predstoje u ovom poglavlju.

2. 2. 1. Antropotoponimi

Već je bilo govora na ovom mjestu kako se u stručnim člancima pod pojmom antroponim pokatkad podrazumijeva toponim koji je antroponimskog postanja. Ponekad se rabi i sintagma antroponimni toponim. Po istim principima opisivali su se toponimi koji dolaze iz hagianimskog i hidronimskog, odnosno zoonimskog i fitonimskog vrela.

Antropotoponim je svaki toponim kojemu je ime nadjenuto po imenu čovjeka; bilo da je motivirano osobnim imenom (i hipokoristikom), nadimkom ili prezimenom. U ovu skupinu idu imena brojnih dolina na koje smo se osvrnuli: *Bōrīm Dolāc*, *Grūde Dolāc*, *Kūzme Dolāc*. Ali i također dobro spominjani likovi odonima: *Bilīnovi Dvōrī*, *Nīžetića Dvōrī*, *Štambūkovi Dvōrī* (Selca), odnosno *Čēpinī* (Nagorīnāc), *Vēntuli* (Nākāl), *Bōlini* (Osrīdke), *Vēli Jūrci* (Podsmrčēvik) ili *Hāberi* (Naselā).

Zasebna podskupina antropotoponima, štono najavismo je u prethodnim pasusima, jest ona u kojoj su okupljeni toponomastički referenti nazvani neposredno čovjekovim tijelom

ili djelatnošću. Prozvali smo ih *antropoanatomimima*. Jedan od najrazvedenijih likova nastalih iz dijelova ljudskog tijela jest glava. Ona je motivirala niz likova od kojih su najznačajniji: *Glåve* i *Glavice*. Čitava je niska dvočlanih imena oronima ovog područja, koja u pojmovlju sadrži deminutivni izraz *glavica*: *Brûsna Glavica*, *Osrîska Glavica* ili jednostavno *Glavica*, što je čest odonim gotovo u svim Selačkim Zaseocima. U raspoloživom toponominikonu pronašli smo ime *Lajtîć*, koje je motivirano referentom – ljudski lakat.

Prema zanimanju čovjeka nema mnogo izvedenih toponima. Za primjer ćemo navesti ime *Kovâčnice*.

2. 2. 2. Hagiotoponimi

Grana onomastike koja proučava imena svetaca naziva se *hagionimija* (grč. *hágios* – svet). Ukoliko je hagionim sudjelovao u imenovanju toponima, tada govorimo o *hagiotoponimu*.

U literaturi se također može naići na neprecizne slučajeve kad dijalektolog za toponim nazvan po svecu ili blaženiku rabi izraz hagionim, ali se može naići i na prihvatljiviji izraz – *sanktorem*.⁷⁰ Mi smo se, pak, odlučili za pojam hagiotoponim, kako bismo što je moguće više riješili moguće nesuglasice i pomutnje.

Najčešći svetac po čijem su imenu nastajali toponimi u Selcima jest sveti Antun, ili, u lokalnom varijetetu, *svêti Āntě*. Zato se imena crkvice i kapelica podignutih u čast svetom Antunu formiraju na način da se iza dvoleksema *svêti Āntě* stavljaju pripadajuća prepozicija i toponim u dativu na kojem se dotični sakralni objekt i nalazi. Iz tog nazivlja izdvojit ćemo ova dva višečlana hagiotoponimska imena: *Svêti Āntě na Kâčîni* i *Svêti Āntě u Râdonji*. Gotovo identična situacija pojavljuje se i u slučajevima sa svetim Nikolom (u konkretnom slučaju: *Svêti Mikûla*): *Svêti Mikûla na Grâhovišću* i *Svêti Mikûla na Grôbjû*.

Hagiotoponim jest pojam koji u sebi sadrži dvije dimenzije semantičkog sadržaja. S jedne strane on podrazumijeva toponim koji se prostire na nešto širem području, a s druge on predstavlja vlastito ime objekta koje je tom širem toponimu i podalo ime. U Selcima takvih slučajeva ima više, ali navest ćemo ih samo nekoliko. Brdo između Selaca i Sumartina zove se *Svêti Mikûla*,⁷¹ jer se na njegovom vrhu nalazi starokršćanska crkvice posvećena svetom Nikoli. U ovom slučaju i crkvice i okolni predjel imaju zajedničko ime. Ista je situacija i na zapadnom dijelu katastarske općine Selca, na predjelu gdje nalazi se, također starokršćanska, crkvice svetog Tome. Ona je podignuta na vrhu brijega,⁷² i većina žitelja dotično mjesto, kao i crkvu, krsti imenom *Svêti Tõma*, iako je službeni naziv rečenom brdu *Grâbovîk*.

Posebna (pod)vrsta hagiotoponima jesu *sanktotoponimi* (lat. *sanctus* – svet), u koju ubrajamo sva ona vlastita imena prostora koja se odnose na crkve i crkvice što nisu imenovane po nekom svecu, zatim zavjetne kapelice, svete predmete po kojima je određeni (najčešće)

⁷⁰ Marina Marasović-Alujević: *Hagioforna imena u srednjovjekovnom Splitu i okolici*, Split, 2003., str. 7. – 8.

⁷¹ Toponim *Svêti Mikûla* katastarski pripada susjednom naselju, Sumartinu. Ali, Selačani taj lokalitet doživljavaju kao svoj, budući da su na njemu brojni kamenolomi u vlasništvu upravo mještana Selaca.

⁷² O konkretnom slučaju brda *Grâbovîk*, odnosno *Svêti Tõma*, već je bilo govora u prijašnjim dijelovima ovog članka.

mikrolokalitet dobio ime i sl. Za primjer ovog tipa neka bude spomenuto kako je jedan oštar cestovni zavoj u Selcima, na kojem je postavljeno raspelo, dobio ime *Križ*. Kad netko živi u blizini tog raskrižja, kaže se kako on *stojī ispol Križā*. Taj je lokalitet obaviješću koju nosi vrlo precizno određen, i Selčanin u sveopćoj komunikaciji ni na koji način neće doći u zabunu kad čuje rečenicu što ona sadrži maločas spomenuti frazem. Od ostalih sanktotoponima navest ćemo ove: *Benedīja*, *Crkvēna Zemjā*, *Crkvēne Nōge* i *Crkvēno Pōje*. Sva ta imena odreda se odnose na toponime koji predstavljaju zemljišta izvan mjesta, a prostiru se na širem teritoriju. Unutar samog naselja, pak, nalazi se nekoliko sanktotoponimskih jedinica što one odnose se na zavjetne kapelice, od kojih izdvajamo ove: *Krajīca Mīra* i *Krajīca Nēba* i *Zemjē*.

2. 2. 3. Zootoponimi

O funkcionalnosti naziva životinjskih vrsta u lingvističkoj terminologiji dosad se pisalo dosta, a mi ćemo kazati koju više u daljnjem dijelu ovog rada. Ovdje, pak, ustvrdimo kako se pojmom *zoonim* (grč. *zōon* – životinja) obuhvaćaju nazivi za životinjske vrste, dok pojam *zootoponim* podrazumijeva ime predjela koji je prozvan prema nazivu za životinjsku vrstu.

Toponimski likovi motivirani životinjom nisu rijetkost u svekolikoj literaturi. U Selcima, shodno tome, ima ih podosta, a mi ovdje donosimo njih usve nekoliko: *Čelnjāk*, *Gòlubōv Ratāc*, *Gravanīja*, *Kosīčevica*, *Medvīdina*, *Vrānji Ratāc*, *Zmajar ūša*.

Izrazom *zoanatoponim* imali bi se obuhvatiti oni toponimi koji su motivirani dijelovima životinjskih tijela. U takve toponime spadaju likovi kao što su *Kopīta* i *Nožīca*.

2. 2. 4. Fitotoponimi

Slično kao u slučaju životinjskih naziva u jezikoslovlju, vrlo se često u istom kontekstu spominju i biljne sorte kao izvori određenog pojma. U analoškoj opreci prema pojmovima *zoonim* i *zootoponim*, ovdje zatječemo izraze *fitonim* i *fitotoponim* (grč. *fyton* – biljka). Prijašnji model i ovdje je na snazi, pa ćemo izrazom *fitonim* obuhvatiti biljne sorte, a *fitotoponimom* imena toponima potaknutih nazivom biljne vrste.

Veći broj toponima formiran je prema biljci nego prema životinji. Iz bogatstva selačkih imena ove vrste izdvojiti ćemo neke: *Glūha Smōkva*, *Grābovīk*, *Grāhovišće*, *Kopřvice*, *Mřtina Prodōca*, *Orīšac*, *Pelīnovīk*, *Rūzmarīn*, *Vēli Smrčēvik*.

Najviše je fitotoponima nastalo prema apelativu *bōr*. To su: *Bōr*, *Borāk*, *Borīčī* i *Bōrje*.

Kao što je bio slučaj s prethodnom skupinom, i ovdje se mogu percipirati fitotoponimski oblici što one imenovani su dijelom biljke ili kakvim drugim izrazom botaničke provenijencije. Zvat ćemo ih *fitoanatoponimima* i u njih ubrajamo: *Gāj*, *Gajīč*, *Gajīne*, *Pěrivōj*, *Šūma*, *Gvōzd*, *Zagvōzd*. Mogući primjer ove vrste bio bi i lik *Glavīca*, ako bi njegovo postanje bilo povezano s glavom kupusa ili lukovicom kapule ili češnjaka.

2. 2. 5. Hidrotoponimi

Pojam hidronim i sve što s njim dolazi u vezu obradili smo u zasebnom odjeljku. Ovdje nas zanimaju oni toponimi kojima je ime izravnim ili neizravnim putem nadjenuto od vode ili prema vodi. To su *hidrotoponimi*.

Čest je slučaj da se hidrotoponim izravno motivira prema obližnjem hidronimu. Zato je novonastali naziv obično dvočlan, s tim da je prvi član prijedlog, a drugi imenica. Poznatiji hidrotoponimi na ovom području jesu *Pod Bunār* (prema *Bunār*), *Pod Lōkvu* (prema *Lōkva*). Međutim, ima slučajeva u kojima srastaju prepozicija i imenica (*Podlōkvišće*), odnosno dvočlani lik formira se direktnim putem, a da ne postoji hidronim koji bi motivirao dotični hidrotoponim (*Pod Piščāk*). Potonji slučaj može sadržavati i jednoleksemski izraz: *Lokānjāc, Toč'lo*.⁷³

2. 2. 6. Petrotoponimi

Po uzoru na jezične relacije između hidronima i hidrotoponima, formirali smo relacije između *petronima* i *petrotoponima*. Kako je o petronimima već bilo govora, ovdje ćemo se pozabaviti onim toponomastičkim jedinicama kojima je kamen ili kamenolom bio pokretačem u nastanku imena. Nazivamo ih *petrotoponimima*.

Primjeri za ovu skupinu jesu imena: *Bīli Kāmik, Kāmenār, Pōtpole, Pržina, Stiničje, Stinj'ivica*. Svi referenti opisuju sastav tla, to jest govore nam kako je predio koji su imenovali vrlo krševit i prekriven kamenjem. To je uglavnom stjenjak. S druge strane, *Gřška Gomīla* i *Vēla Gomīla* ne mogu ići u taj isti podred, jer oni ne definiraju izgled tla. Oba elementa umjetnim su putem nagomilane hrpe kamenja.

Zbog specifičnosti krajolika uokolo mjesta Selca, odnosno kamenoklesarske djelatnosti koja je tradicija na tamošnjim prostorima, postojali su i postoje mnogi kamenolomi. Svaki od njih ima svoj naziv. Dva su tipa prema kojima su kamenolomi imenovani:

- a) prema vlasniku ili kopaču kamena
- b) prema toponimu na kojem se nalazi.

Prva skupina mnogo je brojnija. Sam naziv izvodi se prema imenu vlasnika kamenoloma ili kopača u njemu (*Čēdota Petrāda, Zdrāv'kice Petrāda*), zatim prema nadimku (*Ikana Petrāda, Pōšida Petrāda*) ili prema prezimenu (*Būlimbašića Petrāda, Jērcegova Petrāda*).

Posebnost imenā kamenolomā vidi se i u tome što neki od njih imaju i dvostruka imena. Na predjelu *Třtor*, pored ostalih, nalazi se i *Rūžice Petrāda*, za koju postoji i ime *Duārdota Petrāda*. Jedan je naziv nadjenut po majci, a drugi po sinu. Na brdu *Svēti Mikūla* iznad Sumartina veliki je kamenolom s najvećim brojem naziva: *Kōcije Petrāda, Šār'ōnje Petrāda, Duārdota Petrāda*... Postoje i situacije kad se jedno ime odnosi na nekoliko kamenoloma. Ta je pojava nastala iz razloga što su određene obitelji imale veću tradiciju kopanja kamena ili su imale dulju koncesiju na njegovo vađenje. Najviše je kamenoloma pod imenom *Přivčeva Petrāda*.

Ovdje svakako valja ubrojiti i imena koja su motivirana vlasnikom, ali ne imenom pojedinca, nego tvrtke. Takva su imena *Poduzč'ā Petrāda* ili *Zādružna Petrāda*.

Nije rijetkost ni to da kamenolom ima dva imena, s tim da jedno ime predstavlja vlasnik ili kopač, a drugo toponim na kojem se nalazi. Primjer za to je kamenolom na sjeverozapadnom ulazu u Selca, koji se po nadimku vlasnika zove *Přivčeva Petrāda*, a po toponimu *Būnj'čka Petrāda* ili samo *Būnjice*.

⁷³ *Toč'lo* je i hidronim i hidrotoponim. Iako se i golem predio naziva jednom riječju, *Toč'lo*, mještani razlikuju njegovu zapadnu stranu kao *Gōrnje Toč'lo* i istočnu kao *Dōjno Toč'lo*.

3. ETNONIMIJA

Etnonimija (grč. *éthnos* – narod) ukupnost je vlastitih imena naroda i stanovnika naseljenih mjesta. Proučava ih etnoonomastika, a jedinica u njezinoj nomenklaturi jest etnonim.

U literaturi se termini *etnik* i *etnonim* često poistovjećuju, iako se u semantičkom dosegu svakog od njih može razlučiti vrlo rafinirana razlika. Veliki *Hrvatski enciklopedijski rječnik* pod terminom *etnik* podrazumijeva “naziv stanovnika naseljenog mjesta, kraja, regije, zemlje ili kontinenta (npr. Splićanin)”,⁷⁴ dok se izraz *etnonim* tumači kao “ime etničke zajednice, pripadnika naroda i narodnosnih skupina”.⁷⁵ Pripadnik naroda isto je što i stanovnik zemlje (ako se misli na državu), iako pojedinac ili skupina naroda ne moraju živjeti (isključivo) u matičnoj zemlji.⁷⁶ U *Leksikonu hrvatskoga jezika i književnosti* nema nikakvih dvojbi, jer ih on navodi kao istoznačnice.⁷⁷

Distinkcija koja nam se nameće, ogleda se u tome da bi *etnonim* trebao označavati ime naroda, a *etnik* stanovnike naseljenih gradova i sela. U tom smislu ćemo ovdje i inzistirati na takvoj preraspodjeli značenja. Etnonim i etnik, dakle, nikako ne mogu biti sinonimi, iako se u stručnoj literaturi može naići na mnoštvo takvih slučajeva.

Cjelokupnu etnonimiju činit će dva osnovna polja:

3. 1. Etnici (imena stanovnika naseljenih mjesta, regija, država i kontinenta)

3. 1. 1. Egzonimi (hrvatska imena naseljenih mjesta koja su izvan hrvatskoga jezičnog prostora)

3. 2. Etnonimi (imena naroda).

Poseban odsječak etnonimije bit će *ktetik*, dakle pridjev koji se izvodi iz etnonima (etnika), jer jezična praksa u bavljenju etnonimima preferira i izvođenje tome pripadajućeg pridjeva.

3. 1. Etnici

Termin *etnik* (grč. *ethnikós* – koji pripada narodu, narodni), kako je naznačeno u pasusima koji prethode, odnosi se na imena stanovnika naseljenih mjesta, regija, država i kontinenta.

Međutim, koliko god se ovakva definicija činila cjelovitom i nedvosmislenom, čini nam se kako bi ipak valjalo razlučiti onimski doseg “stanovnika kontinenta” od, primjerice onog u “stanovnika sela”. U opće lingvističkom smislu takva se demarkacija možda ne čini nužnom; no, usredotočimo li se na razmatranje sa stanovišta onomastike, razloga za razlikovanje spomenutih imenoslovnih kategorija svakako ima.

Etnici u najširem smislu obuhvaćaju imena kao što su Selćanin ili Komižanin, Splićanin ili Zadrani; odnosno Dalmatinac ili Istranin, Međimurac ili Slavonac; odnosno Hrvat ili Talijan, Kinez ili Argentinac; odnosno Europljanin ili Afrikanac, Amerikanac ili Australac.

⁷⁴ *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 2003., str. 325.

⁷⁵ Ibidem.

⁷⁶ Neki narodi i nemaju državu, poput Židova ili Kurda, a neki drugi mogu živjeti i izvan svoje domovine (kao Hrvati u Italiji ili Austriji).

⁷⁷ Samardžija/Selak: *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti*, Zagreb, 2001., str. 152.

Imena koja su ovdje navedena uglavnom su grafijski jednaka kao što bi ih zapisao i Selčanin, a razlika će se opaziti jedino na prozodenskoj osnovi.⁷⁸ U određenim situacijama, kad riječ počinje vokalom, u selačkom idiomu se iz izgovornih razloga umeće proteza u vidu suglasnika j: *Jamërika*.⁷⁹ U selačkom slučaju Talijani se često nazivaju imenom *Pujiz*, prema Puljiz, koje označava stanovnika talijanske regije Puglia, a za Židove se, na primjer, koristi izraz *Žudij* (N jd.), odnosno *Žudiji* (N pl.).

Kako bismo dosljedno proveli u ovom članku prihvaćeni model, navest ćemo one etnike koji se tiču Selaca i Selačkih Zaseoka. Stanovnik Selaca jest *Sëlčanin*, a stanovnica *Sëlaška*. Kako Selcima pripadaju i već spominjani Selački Zaseoci, u ovoj područnoj općini postoji više etnika. Ukupnim imenom stanovnik Selačkih Zaseoka u mjesnom se govoru naziva *Vrhotöčanin* i *Vrhotöška*, a pejorativno će se oslovljavati i imenima *Čobänin* i *Čobänka*.

Specificiramo li imena stanovnika svakog od zaselaka posebice, doći ćemo do ovog rezultata: od Nagorinac: *Nagorinčanin* i *Nagorinška*; od Nākāl: *Nāklänin* i *Nākälka*; od Osrídke: *Osrīčanin/Osrīčanin*, *Osrīčänka/Osrīška*; od Podsmrčëvik: *Podsmrčëvanin* i *Podsmrčëvjänka*; od Naselä: *Sëljänin* i *Seljänka*.

Vlastitog etnika nemaju Selčani, koji su u međuvremenu prešli živjeti na *Puntinäk*, u potencijalno naselje Selca na Moru, o čemu je ovdje već bilo govora. Kad bi se izvodili takvi likovi, zacijelo bi se stanovnik nazivao *Puntinjänin*, a u mocijskoj opoziciji bila bi riječ *Puntinka*. Međutim, u vlastitom istraživanju nismo naišli na takve likove.

Zaključujući ovaj pododjel, ponovit ćemo uvjerenje da gore navedena imena, u etnonimskom smislu, ipak treba razvrstati po skupinama; pa makar se razlučila samo imena stanovnika naseljenih mjesta od imena stanovnika kontinenata!

Poimanje “stanovnika države” pomalo je diskutabilno, jer nije sasvim jasno kad ime *Hrvat* označava “onoga koji živi u Hrvatskoj”, a kad “onoga koji pripada Hrvatskom narodu”. Uopće je upitno svojstvo “stanovanja u državi”, jer – uz rijetke iznimke – stanovnik države zapravo je pripadnik naroda. Po toj logici ime *Hrvat* spada u etnonime.

3. 1. 1. Egzonimi

Termin *egzonim* (grč. *exōtikós* – stran) podrazumijeva hrvatska imena naseljenih mjesta koja se nalaze izvan hrvatskoga jezičnog područja.

Među poznatijim takvim imenima jesu Atena, Beč, Napulj, Rim i dr. Od dijalektalizama navodimo ove: *Trëšt* (Trieste), *Jakîn* (Ancona).

3. 2. Etonimi

Izraz *etonim* podrazumijeva vlastita imena naroda. U prijašnjim smo recima konstatirali kako treba razlučiti “stanovnika države” od imena naroda.

Stanovati u državi, kao izričaj, već je sam po sebi dostatno rogobatan, pa smo uvjerenja kako je žitelj neke države, *in effectu*, jedinka unutar dotičnog naroda. Ponavljamo, uz

⁷⁸ Umjesto *Amerikānac* Selčanin će reći *Amerikānac*, umjesto *Evröpljanin* biti će *Evröpjänin* itd.

⁷⁹ Nemam potvrde da bi se po ovom jezičnom modelu imena ostalih kontinenata izgovarala, na primjer, ovako: *Jázija*, *Jäfrika* ili *Jausträlja*.

određene iznimke koje smo već dosad spominjali, a koje se odnose na situacije u konfederacijama ili na činjenice da u jednoj državi može živjeti i više naroda, odnosno da može biti naroda koji i nemaju svoju državu.

Iz svega proizlazi da su imena *Hrvat*, *Talijan* ili *Kinez* eksplicitna imena za narode. Prema tome, ona bi se trebala podvlačiti pod etnonime, a nikako pod etnike. Uostalom, kad se podrobnije promotri jezična situacija i postavi pitanje: "Što identificira ime Hrvat?", lako se zaključuje kako odgovor ne upućuje na fizičkog stanovnika *nečega* naseljenog u prostoru, nego na pripadnika *nečega* što u lingvističkom smislu postoji kao pojam. Drugačije kazano, kategorija stanovnika je fizičke prirode, dok je kategorija narodnosti predmet duhovne dimenzije. Ove nazovi fizičke veličine obuhvaća termin etnik, a duhovne se podrazumijevaju pod izrazom etnonim.

3. 3. 1. Ktetici

Ktetik (grč. *ktētikós* – posvojni) pridjev je koji se izvodi iz ojkonima. Iako ovoj skupini riječi, kao pridjevima, nije mjesto u nukleusu onomastičkih istraživanja; ipak, zbog neminovne gramatičke povezanosti s imenicom, s ojkonomom od kojeg tvorbenim putovima i nastaje, uvrstili smo ga upravo u ovu onomastičku skupinu.

Od imenice Brač nastaje ktetik *braški*, dok se od imena Selca izvodi lik *sēlaški*. A pogledamo li na svaki zaselak zasebice, naići ćemo na ovakve oblike ktetika: od Nagorinac: *nagorinški*; od Nākâl: *nākâlski*; od Osrídke: *osriški* i *osričanski*; od Podsmrčèvik: *podsmrčèviški*; od Nadselâ: *sēlski*.

4. BIONIMIJA

Bionimija (grč. *bíos* – život) ukupnost je vlastitih imena svih živih bića osim čovjeka. Proučava ih bionomastika, a jedinica u njezinoj nomenklaturi jest bionim.

Osnovni razlog koji nas je naveo u formiranju ovog razreda unutar onomastike jest – ime životinje. Iako se u prvi mah može smatrati kako su vlastita imena životinja vrlo rijetka i kako ih ne treba zasebno proučavati, ipak je to, pokazalo se, pitanje na koje moderna lingvistika mora dati odgovor. Koliko god se takav postupak činio banalnim, ipak, zbog teoretskih razloga u jezikoslovlju, s te problematike valja odagnati maglu i nedoumice. Jer, izrazom *zoonim* ne može se obujmiti i naziv za životinjsku vrstu i ime pojedine životinje. Učinkovitost polisemije u situacijama nalik ovoj svakako je nedobrodošla, pa valja postaviti jasne i svima razumljive semantičke granice.

Iako nazivi životinjskih vrsta spadaju u apelative i nisu predmet onomastičkog istraživanja, ipak ćemo u ovom radu izvršiti te izložiti i njihovu hijerarhiju. Upravo stoga, naime, kako bi njihova prezentacija bila *differentia specifica* u komunikaciji između koionima i onima. Osim toga, razvrstavanje vlastitih imena u skupine, a da se ne pokaže i opreka u vidu općih imenica, činilo bi nam se necjelovitim i nedovršenim. Ovako je lingvistička slika flore i faune dovršena u cijelosti.

Kako bismo što elegantnije proveli najavljena razgraničenja, kompletnu bionimiju podijeliti ćemo u četiri velika podrazreda:

4. 1. Zoonimi (nazivi vrsta životinja)
4. 2. Animalonimi (vlastita imena životinja)
4. 3. Fitonimi (nazivi sorti biljaka)
4. 4. Botanonimi (vlastita imena biljaka).

4. 1. Zoonimi

Kao što je već bilo spomena u ovom radu, *zoonim* je pojam koji podrazumijeva nazive za životinjske vrste. U svekolikoj lingvističkoj – napose dijalektološkoj – literaturi, dosad je bilo pisanja o terminologiji kojom se određuju životinjske vrste; i to ponajprije o nazivima riba (ihtionimija), te o nazivima ptica (ornitonimija).

Kako bismo mogli usmjeriti svjetlo znanstvenog zanimanja na kompletan životinjski svijet, a ne samo na spomenuta dva razreda kralježnjaka, oformili smo ukupno šest skupina zoonima, kojima smo obuhvatili kralježnjake i beskralježnjake. Skupine smo razvrstali ovako:

4. 1. 1. Talasozoonimi (nazivi morskih stvorenja)
 4. 1. 1. 1. Ihtionimi (nazivi riba)
 4. 1. 1. 2. Malakonimi (nazivi školjaka)
 4. 1. 1. 3. Karcinonimi (nazivi rakova)
4. 1. 2. Amfibionimi (nazivi vodozemaca)
4. 1. 3. Erpetonimi (nazivi gmazova)
4. 1. 4. Ornitonimi (nazivi ptica)
4. 1. 5. Mazoforonimi (nazivi sisavaca)
4. 1. 6. Entomonimi (nazivi kukaca)

4. 1. 1. Talasozoonimi

Izrazom *talasozoonim* podrazumijevamo nazive za životinjska stvorenja što žive u moru (Vojmir Vinja).⁸⁰

Morska stvorenja su po rodovima vrlo šarolika, pa će ih Vinja selektirati trojako: nazivi riba (ihtionimi), nazivi školjaka (malakonimi) i nazivi rakova (karcinonimi). Premda su i mekušci morska bića (sipe, lignje, hobotnice), oni su ostali izvan razdiobe koju je ponudio Vinja.

4. 1. 1. 1. Ihtionimi

Izraz *ihthonim* (grč. *ikhthys* – riba) podrazumijeva nazive za riblje vrste. Kako je Hrvatska pomorska zemlja s jako razvijenim ribarstvom, a to je bila i tijekom čitave svoje povijesti,⁸¹ u njezinom maritimnom rječniku postoji neobično velik broj naziva za riblje vrste.

⁸⁰ Vojmir Vinja: *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, knjiga 1, Split, 1986., str. 18.

⁸¹ Joško Božanić: *Terra nauta – Doprinos hrvatskih ribara svjetskom ribarstvu*, "Nacionalne vrijednosti u gospodarskom razvoju – Hrvatske nacionalne vrijednosti u europskim integracijama", Zagreb, 2005., str. 350–372.

Hrvatski standardni jezik siromašan je nazivima za ribe, ali je čakavski jezik iznimno bogat terminologijom tog tipa. Kako je temelj primjerā ovoga rada selački idiom, navest ćemo neke od poznatih ihtionima: *bābica*, *batěj*, *crněj*, *frātar*, *glāmāc*, *lubīn*, *komārča*, *papalīna*, *pešekānja*, *pešešpāda*, *srdēla*, *škrpīna*, *trīja*.

4. 1. 1. 2. Malakonimi

Pojmom *malakonim* (grč. *malakós* – mekan) obuhvaćaju se nazivi za vrste školjaka. Evo nekih: *čūka*, *mūšula*, *ogřc*, *prstāc*, *vōlāk*.

4. 1. 1. 3. Karcinonimi

Termin *karcinonim* (grč. *karkínōma* – rak) okuplja nazive rakova. Navest ćemo neke: *grancīgula*, *jāstōg*, *kosměj*, *šušnjāk*.

4. 1. 2. Amfibionimi

Amfibionim (grč. *amphibios* – dvoživo biće) podrazumijeva nazive za vrste vodozemaca. U prvom redu žabe. Tu ubrajamo daždevnjake i mnoge vrste žaba: *zelena krastača*, *gatalinka*. U Selcima živi samo jedna vrsta žaba, zelena krastača (*Bufo viridis*). Lokani živalj naziva je *krkāča* ili *kreketāča*.

4. 1. 3. Erpetonimi

Pojmom *erpetonimi* (grč. *erpetón* – gmizavac) obuhvaćamo sve vrste gmazova: kornjače, guštere, zmiје (zmijolike guštere) i krokodile (aligatore).

Od kornjača u Selcima postoji samo jedna vrsta: *grčka čančara* (*Testudo graeca*). Nema posebnog naziva, osim što ju se nazivlje *kōrnjača*.

Ostali su rodovi gmazova vrlo dobro zastupljeni: *gūšćerica*, *tantarēla*, *zelembāc* (gušteri); *bābor* (zmijoliki gušter), *krāvōsac*, *smrīčālina*, *ūžak*, *zmajā* (zmiје).

4. 1. 4. Ornitonimi

Izraz *ornitonim* (grč. *órnīs* – ptica) odnosi se na vrste ptica i on nije nepoznat u dijelu lingvističke literature. U radovima o ornitonimijskoj terminologiji u nas se istaknuo jezikoslovac Goran Filipi.⁸²

Poput ribljih vrsta, u selačkom idiomu jako dobro su zastupljeni i ornitonimi: *bōžji kokotīc*, *brabarīca*, *drozgěj*, *čūška*, *fřzelīn*, *grāvān*, *kosīc*, *mīrula*, *orēbāc*, *sokolīc*, *vrdūn*.

4. 1. 5. Mazoforonimi

Termin *mazoforonim* (grč. *mazós* – sisa + *phero* – nositi) okuplja nazive za sisavce osim čovjeka. Ova skupina ima iznimno mnogo jedinica.

⁸² Među inim njegovim radovima konzultirati valja: *Istarska ornitonimija: Vrane*, "Čakavska rič", br. 1/1992., str. 27–52.; *Istarska ornitonimija: Kokošice*, "Čakavska rič", br. 2/1994., str. 65–74; *Ornitonimi u rukopisnom rječniku fra Josipa Jurina*, "Čakavska rič", br. 1/1999., str. 5 – 28.

Evo nekih od njih: *bah'ć, kēnja, kozā, kūnāc, majmūn, mazgā, medvid, ovcā, tovār, vól*.

4. 1. 6. Entomonimi

Pod pojmom *entomonim* (grč. *éntomon* – kukac) obuhvaćaju se nazivi za kukce. To je skupina zoonima čije su vrste mnogobrojnije od samih naziva. To će reći da, barem u Selcima, ima više vrsta kukaca negoli što postoji izraza kojima se nazivaju.

No, ionako postoji izuzetno velik broj ovakvih apelativa: *čelā, čřv, gunděj, gus'nica, leptir, pāvuk, trut'inac*.

4. 2. Animalonimi

Izraz *animalonim* (lat. *animal* – životinja) predstavlja vlastito ime životinje. Spominjali smo već, ali moramo ponoviti: u lingvistici nema riječi kojom bi se obuhvatila imena životinja. Pojam zoonim već je potrošen i zauzet, a višeznačnost pojma u ovom kontekstu ne bi bilo primjereno primijeniti.

Mnoge životinje imaju svoja vlastita imena. Kad već postoje, suvremeno jezikoslovlje moralo bi im dati mjesto u nomenklaturnom sustavu.

Najčešće životinje kojima se nadijevaju imena jesu kućni ljubimci. U drugom redu nalaze se popularni junaci iz (najčešće dječjih) filmova i književnosti, ali i omiljeni stanovnici zooloških vrtova.

Malo je koja ptica kod kuće u krletci – posebice onda ako je sama ili ako ih nema mnogo – a da nema svojeg vlastitog imena. Ista situacija, još beziznimnija, jest u slučaju pasa. Sjetimo se samo famoznih sveprisutnih imena *Fifi* ili *Reks*. Kao što smo na drugim mjestima u ovom članku već bili spominjali, ovo *Fifi* ili *Reks* nikako se ne može dovoditi u istu jezičnu poziciju s riječima *ptica* ili *pas*, pa je bilo nužno formirati zaseban izraz. Odlučili smo se da to bude pojam – animalonim.

Pamtimo dane iz djetinjstva kad su se u našoj obitelji nalazile čak dvije magarice (danas ih u čitavim Selcima ima usve nekoliko!). Jednoj je ime bilo *Mórica*, a drugoj *Vřba*. Običaj je bio da sva ta tovarna stoka (koja se u selačkom idiomu naziva zbirnom imenicom *živo*), svojem gospodaru bude na usluzi dokle god joj to pruži fizička sposobnost. Nakon toga slijedila je prodaja Talijanima, koji bi sve te mazge i mule, ugotе i toware pretvarali u gastronomske specijalitete.

Pamtimo i pse s imenima *Āra* i *Bōni*. Pamtimo i kanarinca imenom *Fīćo*, te kozu *Bilku*, a svaki Selčanin još se živo sjeća kravosca *Đórđa*.

Ovdje su, vjerujemo, navedeni dovoljno jaki argumenti, koji će imati snage aktivirati pomnju onomastičara i usmjeriti je u pravcu problematike imenovanja životinja.

4. 3. Fitonimi

Izraz *fitonim* nije nov u inventaru lingvističkog i inog nazivlja, a njime se obuhvaćaju nazivi za sorte biljaka. S obzirom na to da biljke nisu od onolikog zanimanja za jezikoslovce kao što je slučaj sa životinjskim vrstama, ovu skupinu nećemo usitnjavati dalje u podrazrede.

Fitonimom ćemo na najširoj mogućoj razini podrazumijevati najrazličitije nazive za pojedine sorte. Nećemo ih, dakle, dijeliti na, recimo, crnogoricu i bjelogoricu, na trave i žitarice, na voće i povrće, makiju i šumu i sl. Svaku biljnu sortu svrstat ćemo unutar izraza fitonim.

Evo nekih od njih, koji se koriste u selačkom vernakularu: *artēnsija*, *čepřč*, *frēzija*, *gluhāč*, *jāvor*, *kadūja*, *koromāč*, *mātarduha*, *mřtina*, *narcīž*, *smřča*.

4. 4. Botanonimi

Iako se koristi izuzetno rijetko, iz teorijskih pobuda ukazala nam se potreba za kovanjem izraza *botanonim* (*botanismós* – trava), kojim kanimo obuhvatiti vlastita imena za pojedinu biljku.

Kod biljnih vrsta nema ni izbliza pomutnje kao kod životinjskih, jer se biljkama vlastita imena udjeljuju sasvim rijetko. Pa ipak, pokatkad se – na primjer, na najsićušnijoj toponomastičkoj razini – mogu izdvojiti primjeri koji konveniraju tako ustrojenoj onomastičkoj logici, jer veća stabla u mjestu ili na topografskim kartama – navlaš ako su na osami – mogu imati svoje vlastito ime.

U radu na toponimiji Selaca zapazili smo pojedine referente koji posve razložno mogu konkurirati ovoj skupini onima. Sve situacije koje smo registrirali, dogodile su se procesom koji potvrđuje prelazak relacije sa semantičkog polja opće imenice na ono kod vlastite. I uvijek je to jednočlani lik, koji direktno modulira iz koinonima u onim. Primjeri za to, među inim, jesu: *Bōr*, *Līpa*, *Česmīna* i *Smōkva*. Iz spomenutih botanonima tvorbeno-morfološkim jezičnim procesima razvili su se i ovi fitotoponimi: *Pōl Bōr*, *Pod Līpu*, *Pod Česmīnu* i *Pod Smōkvu*.

5. ERGONOMIJA

Ergonomija (grč. *érgon* – djelo, čin, rad) ukupnost je vlastitih imena za predmete, stvari, nebeska tijela i općenito za ljudske rukotvorine. Proučava ih ergonomastika, a jedinica u njezinoj nomenklaturi jest ergonim.

Ovaj peti razred u podjeli onomastike svakako je najproblematičniji. I to iz razloga što se pitanjima koja se unutar tog područja nalaze, jezikoslovlje dosad ponajmanje bavilo. U ovom radu višekratno smo spominjali pojedine elemente kojima će se onomastika u svojem predstojećem razvoju neminovno morati pozabaviti. Takvih elemenata u ergonimiji ima mnogo. Stoga ćemo ovo zadnje poglavlje ostaviti otvorenijim, prepuštajući lingvistima/onomastičarima – ali istodobno i apelirajući na njih – da u svojim daljnjim teorijskim raščlambama daju svoje viđenje razvoja imenoslovlja u budućnosti, kako bi se cjelovitost slojeva u onomastici mogla dovršiti i zaokružiti.

Jer, ako je onomastika po svojoj definiciji znanost koja se bavi pitanjima vlastitih imena, onda se “vlastita imena” svakako ne mogu svesti na imena ljudi, lokaliteta i mjesta. Vlastito ime je i ime broda. Vlastito ime je i ime knjige. Vlastito ime je i ime tvrtke. Vlastito ime je i ime škole. Vlastito ime je i ime blagdana. Vlastito ime je i ime nebeskog tijela. Vlastito ime je i ime filma... Primjerice, ako se brod zove *Calypso* ili *Marko Polo*, *Antares* ili *Stella Maris*, onda se šarolikošću nadijevanja tih imena lingvist jamačno mora ozbiljnije pozabaviti.

Također, ako se knjiga (roman ili pripovijest, poema ili pjesma) zove, recimo, *Ivan*, ne možemo govoriti o antroponimu, jer su to dva različita semantička područja, kojima valja pristupiti sa svih jezičnih aspekata. Odnos antroponima i ergonima, u slučaju naziva knjige *Ivan*, prispodobiv je odnosu apelativa i onima u prezimenu *Lisica*.

Imena brodova, prema modelu koji je na snazi u ovom radu, obuhvaćala bi *plionimija* (grč. *plion* – brod), a knjiga *biblonimija* (grč. *biblos* – knjiga).

Posebna situacija je s imenima nebeskih tijela. Nazvat ćemo ih *asteronimima* (grč. *astēr* – zvijezda).⁸³ Iako bi ova imena (možda?) prikladnije pristajala razredu o toponimiji, ipak smo se priklonili osjećaju koji nas nuka na mišljenje kako toponimija, ipak, podrazumijeva Zemljin reljef i njezine lokalitete, a ne kozmičke općenito.

Vlastitih imena, u ovom tipološkom smislu, dakle ergonimskom, svakako ima jako mnogo, a lingvistika se sa stanovišta teorije zasigurno mora odrediti spram tome.

Ovim radom želimo potaknuti raspravu o terminologiji onomastike, možda i polemiku, a sve sa ciljem da se imenoslovlje što više osamostali i učvrsti na vlastitim nogama, kako bi se iz “grane” ili “discipline” prometnulo u zasebnu znanost. Ili, kako bi rečena grana bila barem nešto deblja na stablu jezikoslovlja u cjelini.

Zaključak

Onomastiku kao važan dio lingvistike nužno je i metodološki i terminološki temeljito opremiti. Izazovima koji su pred jezikoslovcima svakako neće biti moguće doskočiti ako se ne provedu novi modeli i ne primijene nove kvalitete lingvističkog izučavanja. Ovdje elaborirana stratifikacija i terminologija onomastike model je koji ima pretenzije te vrste.

Razdioba onomastike po stratumima, koju smo proveli u ovom radu, proizašla je iz razmišljanja koja su bila usmjerena u pravcu jezične teorije. Najzorniji prikaz rezultata tih lingvističkih promišljanja jest peterostruka podjela kojom se mogu obujmiti sva vlastita imena. Već postojećim podskupinama onomastike (antroponimija, toponimija, etnonimija) pridodali smo još dvije, bionimija i ergonimija, koje imaju obuhvatiti vlastita imena živih bića osim čovjeka i vlastita imena stvari, predmeta, rukotvorina i sl.

Terminologija je iznimno važan segment svake znanstvene discipline, pa tako i onomastike. U dosadašnjoj bogatoj literaturi s polja imenoslovlja pojedini su se izrazi rabili ili u krivom kontekstu ili im je pak pridavano značenje koje im suštinski ne pripada. Dodatni problem ogleđa se i u tome što brojnih potrebnih izraza, za minuciozno opisivanje onomastičkih fenomena, i nema. Zato smo se i uhvatili u koštac s opojmljivanjem onomastike, opravdavajući funkcionalnost novotvorenica izvornim primjerima prikupljenim na terenu: i to u zatvorenom i organiziranom jezičnom sustavu, kakav jest sustav mjesnog čakavskog govora Selaca na otoku Braču.

Radi lakšeg snalaženja, inventarom i značenje onomastičke terminologije prezentirat ćemo na način rječnika.

⁸³ Ovdje nas ne smeta postojanje izraza “asteronim”, koji u Klaićevom rječniku ima ovakvo značenje: “književno djelo, obično novinski članak, koji umjesto piščeva potpisa ima tri zvjezdice (***)”; katkada se takav znak stavlja i na kazališnim plakatima umjesto imena glumca, obično kad igraju djeca”. Vidi u Bratoljub Klaić: *Rječnih stranih riječi*, Zagreb, 2004., str. 110.

Abecednik onomastičke terminologije⁸⁴

- akroterionim** – vlastito ime rta
amfibionim – naziv za vrste vodozemaca
andronim – vlastito ime žene po imenu/nadimku muža ili oca
animalonim – vlastito ime životinje
antropoanatomonim – toponim izveden prema dijelu ljudskog tijela ili zanimanja
antroponim – vlastito ime čovjeka
antroponimija – ukupnost vlastitih imena ljudi
antroponomastičar – stručnjak u antroponomastici
antroponomastika – dio onomastike koji se bavi vlastitim imenima ljudi
antroponomastikon – abecedarij antroponima. Isto i **antroponimikon**
antropotoponim – toponim izveden prema vlastitom imenu čovjeka
asteronim – vlastito ime nebeskog tijela
bentonim – podvodni toponim
biblonim – vlastito ime knjige
bionim – vlastito ime živog bića osim čovjeka
bionimija – ukupnost vlastitih imena živih bića osim čovjeka
bionomastika – dio onomastike koji se bavi vlastitim imenima živih bića osim čovjeka
botanonim – vlastito ime biljke
diaplونim – vlastito ime morskog prolaza
egzonim – hrvatsko ime naseljenog mjesta izvan hrvatskoga jezičnog područja
ekonim – v. **ojkonim**
entomonim – naziv za vrste kukaca
eponim – nadimak
ergonim – vlastito ime predmeta, stvari ili rukotvorine
ergonimija – ukupnost vlastitih imena predmeta, stvari, nebeskih tijela i čovjekovih rukotvorina
ergonomastika – dio onomastike koji se bavi vlastitim imenima predmeta, stvari i rukotvorina
erpetonim – nazivi za vrste gmazova
etnik – vlastito ime stanovnika naseljenih mjesta, regija, država i kontinenata
etnonim – vlastito ime naroda
etnonimija – ukupnost vlastitih imena naroda i stanovnika.

⁸⁴ Abecednik donosi najosnovnije pojmove, kao i one što su skovani su upravo u ovom radu. Nismo slijedili analogiju toponomastika – toponomastičar u onim razredima onomastike koje smo sami stvorili (bionimija, ergonimija). Ako predloženi model zaživi, lako je provesti analogiju te vrste.

- etnonomastičar** – stručnjak u etnonomastici
- etnonomastika** – dio onomastike koji se bavi vlastitim imenima naroda i stanovnika
- feminonim** – vlastito ime žene
- fitoantroponim** – osobno ime, prezime ili nadimak koje je izvedeno prema nazivu za biljnu vrstu
- fitonim** – naziv za sortu biljke
- fitotoponim** – toponim izveden prema nazivu za sortu biljke
- geonim** – vlastito ime kontinentalnih dijelova u prostoru
- gineonim** – vlastito ime muškarca po imenu žene
- hagionim** – vlastito ime sveca
- hagiotoponim** – toponim izveden prema vlastitom imenu sveca.
- hidronim** – vlastito ime rijeke, riječnih tokova i voda
- hidrotoponim** – toponim izveden prema vlastitom imenu rijeke ili vode
- hipokoristik** – imena ljudi nadjenuta odmila, odmilica
- horonim** – v. **oronim**
- ihtionim** – naziv za vrste riba
- imeneslovlje** – v. **onomastika**
- karcinonim** – naziv za vrste rakova
- ktetik** – pridjev izveden iz ojkonima
- litonim** – toponim u obalnom pojasu
- matronim** – prezime nastalo prema ženskom imenu, najčešće majčinom
- matronimik** – v. **matronim**
- malakonim** – naziv za vrste školjaka
- maskulonim** – vlastito ime muškarca
- mazoforonim** – naziv za vrste sisavaca
- metronimik** – v. **matronim**
- nadimak** – ime obitelji koje se nadijeva radi pobližeg određenja
- nadprišvarak** – prišvarak koji postupno postaje nadimak. Isto i **podnadimak**
- nesonim** – vlastito ime otoka
- odmilica** – v. **hipokoristik**
- odonim** – vlastito ime dijela grada ili sela
- ojkonim** – vlastito ime naseljenog mjesta
- onim** – vlastito ime
- onimikon** – v. **onomastikon**
- onomastičar** – stručnjak u onomastici
- onomastika** – grana lingvistike koja se bavi proučavanjem i tumačenjem vlastitih imena. Isto i **imeneslovlje**

- onomastikon** – abecedarij vlastitih imena. Isto i **onimikon**
- ormonim** – vlastito ime uvale
- ornitonim** – naziv za vrste ptica
- oronim** – vlastito ime planine, brda ili uzvisine
- patronim** – prezime nastalo prema muškom imenu, najčešće očevu
- patronimik** – v. **patronim**
- pedionim** – vlastito ime polja ili doline
- petronim** – vlastito ime stijena i litica
- plionim** – vlastito ime broda
- podnadimak** – v. **nadprišvarak**
- prišvarak** – ime pojedinca koje se nadijeva radi pobližeg određenja
- pseudonim** – nadimak koji imenodavac sam sebi nadijeva
- sanktorem** – v. **hagiotoponim**
- sanktotoponim** – vlastita imena kapelica, crkvice i svetih predmeta koji nisu izvedeni prema vlastitom imenu sveca
- skopelonim** – vlastito ime nadvodne hridine
- talasonim** – vlastito ime oceana i mora, morskih prolaza i tjesnaca
- talasozoonim** – naziv za vrste morskih životinja
- toponim** – vlastito ime mjesta ili lokaliteta
- toponimija** – ukupnost vlastitih imena mjesta i lokaliteta
- toponimikon** – v. **toponomastikon**
- toponomastičar** – stručnjak u toponomastici
- toponomastika** – dio onomastike koji se bavi vlastitim imenima mjesta i lokaliteta
- toponomastikon** – abecedarij toponima. Isto i **toponimikon**
- zooantroponim** – osobno ime, prezime ili nadimak koje je izvedeno prema nazivu za životinjsku vrstu
- zoonim** – naziv za životinjsku vrstu
- zootoponim** – toponim izveden prema nazivu za životinjsku vrstu

LITERATURA:

Knjige:

- Anić, Vladimir/Goldstein, Ivo: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1999.
- Anić, Vladimir: *Rječnik hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2000.
- Anić, Vladimir/Silić, Josip: *Pravopis hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2001.
- Babić, Stjepan/Finka, Božidar/Moguš, Milan: *Hrvatski pravopis*, Zagreb, 2000.
- Barić/Lončarić i dr.: *Hrvatska gramatika*, Zagreb, 1995.

- Biti, Vladimir: *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*, Zagreb, 2000.
- Bjelanović, Živko: *Imena stanovnika mjesta Bukovice*, Split, 1978.
- Bjelanović, Živko: *Antroponimija Bukovice*, Split, 1988.
- Fishman, Joshua A: *Sociologija jezika*, Sarajevo, 1978.
- Gluhak, Alemko: *Hrvatski etimološki rječnik*, Zagreb, 1993.
- Hjelmslev, Louis: *Prolegomena teoriji jezika*, Zagreb, 1980.
- Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Zagreb, 2003.
- Jutronić, Andre: *Zbornik za narodni život i običaje. Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču*, Zagreb, 1950.
- Katičić, Radoslav: *Jezikoslovni ogledi*, Zagreb, 1971.
- Klaić, Bratoljub: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 1985.
- Klaić, Bratoljub: *Rječnik stranih riječi*, Zagreb, 2004.
- Marasović-Alujević, Marina: *Hagioforna imena u srednjovjekovnom Splitu i okolici*, Split, 2003.
- Martinet, André: *Osnove opće lingvistike*, Zagreb, 1982.
- Rječnik hrvatskoga jezika*, glavni urednik Juraj Šonje, Zagreb, 2000.
- Rječnik hrvatskosrpskoga književnog jezika*, knjiga prva, A-F i knjiga druga, G-K, Zagreb, 1967.
- Samardžija, Marko//Selak, Ante: *Leksikon hrvatskoga jezika i književnosti*, Zagreb, 2001.
- Saussure, Ferdinand de: *Tečaj opće lingvistike*, Zagreb, 2000.
- Simeon, Rikard: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, knjiga I, A-O i knjiga II, P-Ž, Zagreb, 1969.
- Skok, Petar: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I-IV, Zagreb, 1971.
- Skračić, Vladimir: *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*, Split, 1996.
- Šimunović, Petar: *Toponimija otoka Brača*, Supetar, 1972.
- Šimunović, Petar: *Bračka toponimija*, Zagreb, 2004.
- Šimunović, Petar: *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*, Zagreb, 2005.
- Šimunović, Petar: *Hrvatska prezimena*, Zagreb, 2006.
- Škiljan, Dubravko: *Pogled u lingvistiku*, Zagreb, 1987.
- Težak, Stjepko/Babić, Stjepan: *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, 2005.
- Toponimija otoka Pašmana*, Zadar, 2006.
- Vinja, Vojmir: *Jadranska fauna. Etimologija i struktura naziva*, knjige I-II, Split, 1986.
- Vuković, Siniša: *Ričnik selaškoga govora*, Split, 2001.

Članci:

- Babić, Stjepan: *O razlikama između narodnih i službenih imena mjesta u SR Hrvatskoj*, "Jezik", br. 3/1983.

- Božanić, Joško: *Onimikon Palagruže*, "Zbornik Palagruža – Jadranski dragulj", Split-Kaštela, 1996.
- Božanić, Joško: *Terra nauta – Doprinos hrvatskih ribara svjetskom ribarstvu*, "Nacionalne vrijednosti u gospodarskom razvoju – Hrvatske nacionalne vrijednosti u europskim integracijama", Zagreb, 2005.
- Brozović, Dalibor: *Lingvistički nazivi na srednjojužnoslavenskom području*, "Jezik", br. 1/2002.
- Filipi, Goran: *Istarska ornitonimija: Vrane*, "Čakavska rič", br. 1/1992.
- Filipi, Goran: *Istarska ornitonimija: Kokošice*, "Čakavska rič", br. 2/1994.
- Filipi, Goran: *Ornitonimi u rukopisnom rječniku fra Josipa Jurina*, "Čakavska rič", br. 1/1999.
- Finka, Božidar: *Prilog utvrđivanju onomastičke terminologije*, "Jezik", br. 2/1963.-64.
- Petrić, Perislav: *Toponimi Podstrane*, "Čakavska rič", br. 2/1990.
- Šimundić, Mate: *Dva nepoznata horonima*, "Čakavska rič", br. 2/1988.
- Vuković, Siniša: *Selaške kazate. Nadimci, prišvarci i hipokoristici Selaca na otoku Braču*, "Čakavska rič", br. 2/2001.
- Vuković, Siniša: *Antroponimija Vrbanja. Nadimci i prišvarci mjesta Vrbanj na otoku Hvaru*, "Čakavska rič", br. 1/2004.
- Vuković, Siniša: *Antroponimija Vrisnika. Nadimci i prišvarci mjesta Vrisnik na otoku Hvaru*, "Čakavska rič", br. 1-2/2006.

LA TERMINOLOGIA ONOMASTICA

R i a s s u n t o

Questo studio presenta il nuovo approccio all'onomastica come una disciplina nell'interno della linguistica generale. Due direzioni principali in cui vengono rappresentate le novità e su cui lo studio insiste sono: di terminologia e di stratificazione. L'inventario attuale della terminologia è insufficiente per un'analisi precisa e completa della materia toponimica raccolta nel terreno, perciò – secondo i modelli lessicografici ben radicati, fondati sul lessico della lingua greca e quella latina – abbiamo coniato da soli più termini. È stato necessario accennare all'uso dei singolari termini, nella bibliografia, nei contesti completamente scorretti.

Inoltre, sfogliando e consultando vasta bibliografia di onomastica non abbiamo notato un sistema consistente con cui poter abbracciare esattamente l'antroponimia in totale. L'onomastica, come un ramo della linguistica che studia e interpreta i nomi propri, non può essere ridotta esclusivamente all'antroponimia e toponimia (talvolta all'etnonimia), perchè "il nome proprio" sottintende in senso linguistico-teorico un ambito molto più ampio e deve essere riesaminato più a fondo. Questo studio è iniziativa in questa direzione; esso non è una ricetta definitiva o un verdetto, ma una proposta che ha intenzione di sollevare una discussione: che ha intenzione di dare, riesaminando ed analizzando, fondamenti all'onomastica in tutta la sua ampiezza.

Parole chiave: onomastica, antroponimia, toponimia, nome

ONOMASTIC TERMINOLOGY

The inventory of terms and the stratification of onomastics as a contribution to the theory of onomastics

S u m m a r y

The article presents a new model of scientific approach to onomastics as a discipline within general linguistics. The fields of terminology and stratification are of particular importance regarding these changes. The existing inventory of the scientific terminology is considered to be insufficient for the precise and exact analysis of the toponymic data collected during field research. The author has therefore coined a certain number of terms himself following the accepted lexicographic models which are based on the Greek and Latin vocabulary.

The author also mentions incorrect usage of certain terms in scientific literature.

After a careful review of onomastic literature the author concludes that a single unified system of exact onomastic terminology is still non-existent. Onomastics, as a branch of linguistics which studies proper names cannot be reduced to anthroponomastics and toponymy (sometimes even ethnonymy), due to the fact that the term "proper name" in its linguistic and theoretical sense is much more extensive and needs to be examined more carefully. To open the discussion regarding these questions is the purpose of this article.

Key words: onomastics, anthroponymy, toponymy, name

Podaci o autoru:

Siniša Vuković, student hrvatskog jezika i književnosti i talijanskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Splitu, kućna adresa: Kraj sv. Luke 2, 21 000 Split, mob. 091 / 523 75 43 ili Hvarska 1, 21425 Selca, otok Brač, tel. 021 / 622 012. E-mail: svukovic@net.hr i sinisavukovicmeister@gmail.com